GENERALINĖS ADVOKATĖS ELEANOR SHARPSTON IŠVADA,

pateikta 2006 m. birželio 15 d. [1]

1. Šiuo prašymu priimti prejudicinį sprendimą *Sección Primera de la Audiencia Provincial de Málaga* (Malagos provincijos teismo pirmasis skyrius) (toliau – prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas) prašo išaiškinti Konvencijos dėl Šengeno susitarimo įgyvendinimo (toliau – KĮŠS) 54 straipsnyje įtvirtinto *ne bis in idem* principo taikymo sritį [2].

2. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas ypač siekia sužinoti, ar pagal šį principą vienos valstybės narės teismo sprendimas, kuriuo buvo nutrauktas bet koks baudžiamasis persekiojimas dėl konkrečių faktinių aplinkybių remiantis tuo, kad pagal nacionalinę teisę suėjo persekiojimo už šį nusikaltimą senaties terminai, yra sprendimas, uždraudžiantis persekioti kitoje valstybėje narėje tą patį kaltinamąjį arba kitus kaltinamuosius už nusikaltimus, kylančius iš tų pačių faktinių aplinkybių.

3. Atsakymas į šį klausimą reikalauja, kad Teisingumo Teismas apibrėžtų KĮŠS 54 straipsnyje (taigi ir apskritai Bendrijos teisėje) įtvirtinto *ne bis in idem* principo vieną iš esminių aspektų, t. y. ar šį principą galima taikyti tik tuomet, kai pirmasis teismas priėmė sprendimą išnagrinėjęs bylą iš esmės.

Susijusios nuostatos

Su Šengeno acquis ir KĮŠS susijusios nuostatos

4. Pagal prie Europos Sąjungos sutarties ir Europos Bendrijos steigimo sutarties Amsterdamo sutartimi pridedamo Protokolo dėl Šengeno *acquis* integravimo į Europos Sąjungos sistemą (toliau – Protokolas) [3] 1 straipsnį trylika valstybių narių, tarp jų ir Ispanija bei Portugalija, yra įgaliotos glaudžiau bendradarbiauti tarpusavyje vadinamosios „Šengeno *acquis*“ taikymo srityje.

1 — Originalo kalba: anglų.

2 — OL L 239, 2000, p. 19.

3 — Amsterdamo sutartimi pridėtas prie Europos Sąjungos sutarties ir Europos bendrijos steigimo sutarties.

5. Pagal Protokolo priede pateikiamą „Šengeno *acquis* apibrėžimą“ į ją patenka 1985 m. birželio 14 d. Šengene pasirašytas susitarimas tarp Beniliukso ekonominės sąjungos valstybių, Vokietijos Federacinės Respublikos ir Prancūzijos Respublikos vyriausybių dėl laipsniško jų bendrų sienų kontrolės panaikinimo (toliau – Šengeno susitarimas) [4] bei KĮŠS.

6. Šengeno susitarimą ir KĮŠS pasirašiusių valstybių tikslas yra „panaikinti asmenų, kertančių bendras sienas, kontrolę <...>“ [5], atsižvelgiant į tai, „kad vis glaudesnė Europos Bendrijų valstybių narių tautų sąjunga turėtų reikštis laisve visiems valstybių narių piliečiams kirsti vidines sienas“ [6]. Pagal Protokolo preambulės pirmąją pastraipą Šengeno *acquis* skirta „Europos integracijai stiprinti ir ypač suteikti Europos Sąjungai galimybę sparčiau tapti laisvės, saugumo ir teisingumo erdve“.

7. Pagal ES 2 straipsnio pirmosios pastraipos ketvirtą įtrauką vienas iš Europos Sąjungos tikslų yra puoselėti ir plėtoti Sąjungą kaip erdvę, kurioje laisvas asmenų judėjimas užtikrinamas kartu taikant atitinkamas išorės sienų kontrolės, prieglobsčio suteikimo, imigracijos ir nusikalstamumo prevencijos bei kovos su juo priemones.

8. Pagal Protokolo 2 straipsnio 1 dalies pirmąją pastraipą trylika 1 straipsnyje išvardytų valstybių narių nuo Amsterdamo sutarties įsigaliojimo dienos nedelsdamos taiko Šengeno *acquis*.

9. Taikydama Protokolo 2 straipsnio 1 dalies antrosios pastraipos pirmą sakinį Taryba priėmė Sprendimą 1999/436/EB, nustatantį kiekvienos nuostatos arba sprendimo, sudarančių Šengeno *acquis*, teisinį pagrindą atsižvelgiant į atitinkamas Europos bendrijos steigimo sutarties ir Europos Sąjungos sutarties nuostatas [7]. Iš šio sprendimo 2 straipsnio, skaitomo kartu su sprendimo A priedu, matyti, kad Taryba kaip KĮŠS 54–58 straipsnių teisinį pagrindą nurodė ES 34 ir 31 straipsnius, sudarančius Europos Sąjungos sutarties VI antraštinę dalį „Policijos ir teismų bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose nuostatos“.

4 — OL L 239, 2000, p. 13.

5 — KĮŠS preambulės antroji pastraipa.

6 — Šengeno susitarimo preambulės pirmoji pastraipa.

7 — 1999 m. gegužės 20 d., OL L 176, 1999, p. 17.

10. KĮŠS 54–58 straipsniai sudaro III dalies „Policija ir saugumas“ 3 skyrių, pavadintą „*Ne bis in idem* principo taikymas“ [8].

11. 54 straipsnis nustato, kad „asmuo, kurio teismo procesas vienoje Susitariančiojoje Šalyje yra galutinai baigtas, už tas pačias veikas negali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn kitoje Susitariančiojoje Šalyje, jei jau paskirta bausmė, ji jau įvykdyta, faktiškai vykdoma arba pagal nuosprendį priėmusios Susitariančiosios Šalies įstatymus nebegali būti vykdoma“.

12. 57 straipsnis įtvirtina nuostatas, skirtas užtikrinti, kad įgyvendindamos *ne bis in idem* principą Susitariančiosios Šalies kompetentingos institucijos bendradarbiautų.

Tarptautinės konvencijos dėl ne bis in idem principo

13. Tarptautiniu ir Europos lygmeniu *ne bis in idem* principo taikymą tiesiogiai arba netiesiogiai reguliuoja keletas konvencijų [9]. Tarp jų būtent Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – EŽTK) Protokolo Nr. 7 4 straipsnis yra skirtas *ne bis in idem* principui.

14. Protokolo Nr. 7 4 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta: „Niekas negali būti antrą kartą persekiojamas ar baudžiamas tos pačios valstybės institucijų už nusikaltimą, dėl kurio jis jau buvo išteisintas arba nuteistas galutiniu nuosprendžiu pagal tos valstybės įstaty-

8 — Šių nuostatų tekstą inspiravo 1987 m. gegužės 25 d. pasirašyta Europos Bendrijų valstybių narių konvencija dėl dvigubo baudžiamumo uždraudimo (neoficialus vertimas), kuri neįsigaliojo jos neratifikavus pakankamam valstybių narių skaičiui. Kitos galiojančios Bendrijos priemonės, kuriose remiamasi *ne bis in idem* principu, yra 1995 m. gruodžio 18 d. Tarybos reglamento Nr. 2988/95 dėl Europos Bendrijų finansinių interesų apsaugos (OL L 1995, 312, p. 1) 6 straipsnis, aiškinant jį kartu su 10 konstatuojamąja dalimi; Konvencijos dėl Europos Bendrijų finansinių interesų apsaugos (OL C 316, 1995, p. 49) 7 straipsnis; Konvencijos dėl kovos su korupcija, susijusia su Europos Bendrijų pareigūnais ar Europos Sąjungos valstybių narių pareigūnais (OL C 195, 1997, p. 1), 10 straipsnis ir Pamatinio sprendimo dėl Europos arešto orderio (OL L 190, 2002, p. 1) 3 straipsnio 2 dalis, 4 straipsnio 3 dalis ir 4 straipsnio 5 dalis. Sutarties dėl Konstitucijos Europai projekto II-110 straipsnis *ne bis in idem* principą „konstitucionalizavo“ kaip vieną iš pagrindinių Sąjungos teisių. Ši nuostata, pavadinta „Teise nebūti du kartus teisiamam ar baudžiamam už tą pačią nusikalstamą veiką“, įtvirtina: „Niekas negali būti antrą kartą teisiamas ar baudžiamas už nusikalstamą veiką, dėl kurios Sąjungoje jis jau buvo galutinai išteisintas ar pripažintas kaltu pagal įstatymą“.

9 — JT lygmeniu Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 14 straipsnio 7 dalis įtvirtina, kad „niekas neturi būti antrą kartą teisiamas ar baudžiamas už nusikaltimą, už kurį jis jau buvo galutinai nuteistas ar išteisintas pagal kiekvienos šalies įstatymą ir baudžiamojo proceso normas“. Europiniame kontekste Europos Tarybos priimtos 1970 m. Europos konvencijos dėl tarptautinio baudžiamųjų nuosprendžių pripažinimo 53–55 straipsniai bei 1972 m. Europos konvencijos dėl baudžiamojo proceso perdavimo 35–37 straipsniai identiškomis sąvokomis reglamentuoja tarptautinio *ne bis in idem* klausimus. Tačiau abi šias konvencijas ratifikavo labai nedaug valstybių. Dėl išsamios Europos Tarybos priimtų tarptautinių dokumentų, susijusių su *ne bis in idem*, apžvalgos žr. J. Vervaele „The transnational *ne bis in idem* principle in the EU: Mutual Recognition and equivalent protection of human rights“, 2005, *Utrecht Law Review*, I t., Nr. 2, (gruodžio mėn.) p. 100, p. 103 *et seq.*

mus ir baudžiamąjį procesą". Tačiau 4 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad „ankstesnės dalies nuostatos nedraudžia atnaujinti bylos proceso pagal tos valstybės įstatymus ir baudžiamąjį procesą tuo atveju, kai iškyla nauji ar naujai paaiškėję faktai, ar nustatomos esminės ankstesnio proceso klaidos, galėjusios turėti reikšmės bylos baigčiai".

15. Teisingumo Teismas rėmėsi Protokolo Nr. 7 4 straipsnio 2 dalimi, pripažindamas *ne bis in idem* principą Bendrijos teisės pagrindiniu principu [10].

Procesas nacionaliniuose teismuose ir prejudiciniai klausimai

16. Prašymas priimti prejudicinį sprendimą buvo pateiktas Ispanijoje nagrinėjant baudžiamąją bylą, kurioje dėl prekybos alyvuogių aliejumi kaltinami asmenys, susiję su Ispanijos įmone *Minerva SA*.

17. Iš nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą aišku, kad Malagoje esanti *Minerva* buvo įsteigta 1989 m. alyvuogių aliejui rafinuoti ir pardavinėti jį didmeniniais kiekiais. Ji prekiavo savo produktais ir Ispanijoje, ir užsienyje. Šios įmonės akcininkams ir valdytojams, kuriuos toliau vadinsiu „kaltinamaisiais Portugalijoje", 1997 m. Portugalijoje buvo iškelta baudžiamoji byla. Šioje byloje tariamai buvo teigiama, kad 1993 m. akcininkai ir valdytojai susitarė į Setúbal (Portugalija) uostą įvežti prastos kokybės alyvuogių aliejų iš Tuniso ir Turkijos; kad į Setúbal buvo įvežta keletas siuntų; kad aliejus nebuvo deklaruotas muitinėje, tačiau keliais pervežtas į Malagą (Ispanija); kad buvo sukurtas suklastotų sąskaitų mechanizmas, kuriuo siekta sudaryti įspūdį, jog aliejaus kilmės šalis buvo Šveicarija.

18. Atrodo, kad Ispanijos byloje kaltinamieji (toliau – kaltinamieji Ispanijoje) yra du iš kaltinamųjų Portugalijoje.

19. Nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą teigiama, jog byloje Portugalijoje, nagrinėdamas kaltintojų apeliacinį skundą dėl *Tribunal Judicial de Setúbal – Vara Competência Mista* (toliau – Setúbal baudžiamasis teismas) sprendimo, *Supremo Tribunal* (Aukščiausiasis teismas) pripažino, kad „į Portugaliją įvežto prastos kokybės aliejaus kilmė dešimčia atveju buvo Tunisas, o vienu atveju – Turkija, ir kad Portugalijoje

10 — 2002 m. spalio 15 d. Sprendimas *Limburgse Vinyl Maatschappij ir kt. prieš Komisiją* (sujungtos bylos C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P–C-252/99 P ir C-254/99 P, Rink. p. I-8375). Žr. šios išvados 57 punktą.

buvo deklaruotas mažesnis kiekis nei iš tikrųjų įvežtas. Kaltinamieji (Portugalijoje) buvo išteisinti, nes buvo pripažinta, kad suėjo baudžiamojo persekiojimo senaties terminas (pagal Portugalijos baudžiamąjį kodeksą).

20. Reikia iš karto pabrėžti, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo pateiktą faktinių bylos aplinkybių aprašymą karštai ginčijo kaltinamieji Ispanijoje. Išsamiau tai aptarsiu nagrinėdama priimtinumą [11].

21. 1997 m. Ispanijoje, Malagoje, taip pat buvo iškelta baudžiamoji byla. *Juzgado de Instrucción* (bylą tiriantis teisėjas) priėmė nutartį tęsti sumarinį baudžiamąjį procesą. Kaltinamieji Ispanijoje pateikė dėl šios nutarties apeliaciją prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui.

22. Jų argumentai iš esmės buvo susiję su tuo, kad dėl šių faktinių aplinkybių jau buvo priimtas teismo sprendimas Portugalijoje. Todėl remiantis *res judicata* principu dėl šių faktinių aplinkybių neturėtų būti priimamas antras sprendimas Ispanijoje. Taip pat jie tvirtino, kad *res judikata* principas turėtų būti taikomas visiems kaltinamiesiems byloje Ispanijoje, neatsižvelgiant į tai, kad iš tiesų Portugalijos teismų sprendimai buvo susiję tik su dviem iš kaltinamųjų Ispanijoje. Taip pat jie teigė, jog Portugalijoje nagrinėtoje baudžiamojoje byloje neįrodyta, kad prekės buvo ne Bendrijos kilmės.

23. Kaltintojai tvirtino, kad baudžiamoji byla Ispanijoje yra susijusi ne su neteisėtu aliejaus įvežimu (dėl kurio jau yra priimtas sprendimas Portugalijoje), o su tolesniu jo pardavimu Ispanijoje, ir tai yra nuo įvežimo nepriklausanti veika. Kaltintojai taip pat teigė, jog tai, kad Portugalijoje nebuvo įrodyta, kad prekės yra ne Bendrijos kilmės, neuždraudžia kitoms valstybėms narėms, kuriose prekės vėliau buvo parduotos, išplėsti baudžiamojo tyrimo siekiant pripažinti, kad prekės buvo ne Bendrijos kilmės ir kad jos buvo neteisėtai įvežtos, išvengiant bendrojo muitų tarifo.

24. Kaltinamieji į tai atsakė, kad kontrabanda apima veikimo būdą ir kad kadangi prekės buvo įvežtos siekiant parduoti, įvežimas ir

11 — Žr. šios išvados 29–33 punktus.

pardavimas yra neatskiriamai susiję ir negali būti vertinami atskirai.

25. Todėl prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas sustabdė bylos nagrinėjimą ir pateikė šiuos klausimus:

„Dėl res judicata baudžiamojoje byloje teismas prašo išaiškinti (KĮŠS) 54 straipsnį:

1. Ar tai, kad vienos valstybės narės teismas pripažino, jog suėjo patraukimo baudžiamojon atsakomybėn už nusikaltimą senaties terminas, įpareigoja kitų valstybių narių teismus?

2. Ar kaltinamojo išteisinimas dėl senaties termino suėjimo turi būti taikomas ir kitoje valstybėje narėje identiškomis veikomis kaltinamiems asmenims? Kitaip tariant, ar senaties termino suėjimu gali pasinaudoti ir kitoje valstybėje narėje identiškomis veikomis kaltinami asmenys?

3. Jei baudžiamąją bylą nagrinėjantys vienos valstybės narės teismai pripažino, kad nebuvo nustatyta prekių ne Bendrijos kilmė, kad būtų galima kvalifikuoti kontrabandos nusikaltimą, ir priėmė išteisinamąjį nuosprendį, ar kitos valstybės narės teismai gali išplėsti tyrimą, siekiant nustatyti, kad nesumokėjus muitų prekės buvo įvežtos iš trečiosios valstybės?

Dėl laisvoje apyvartoje esančių prekių teismas prašo išaiškinti EB 24 straipsnį, ar:

4. Jei vienos valstybės narės teismas pripažino, kad neįrodyta, jog prekės į Bendrijos teritoriją įvežtos neteisėtai arba kad suėjo patraukimo baudžiamojon atsakomybėn už kontrabandos nusikaltimą senaties terminas:

   a) Ar šias prekes galima laikyti esančiomis laisvoje apyvartoje kitų valstybių narių teritorijoje?

   b) Ar pateikimą į rinką kitoje valstybėje narėje po jų importavimo į Bendrijos valstybę, kurioje priimtas išteisinamasis nuosprendis, galima laikyti atskiru veiksmu, tai yra tokiu,

už kurį galima bausti, ar atvirkščiai, jis laikytinas importo operacijos dalimi?“

26. Kaltinamieji Ispanijoje, išskyrus José Hormiga Marrero ir *Sindicatura Quiebra*, Komisija, Ispanija, Italija, Nyderlandai ir Lenkija pateikė rašytines pastabas. Posėdyje šios šalys, išskyrus Lenkiją ir Prancūziją, pateikė žodines pastabas.

Vertinimas

Priimtinumas

27. Pagal ES 35 straipsnį Ispanija pripažino Teisingumo Teismo jurisdikciją priimti prejudicinius sprendimus dėl pagal ES sutarties VI antraštinę dalį priimtų teisės aktų teisėtumo ir išaiškinimo. Ispanija pasirinko ES 35 straipsnio 3 dalies a punkte numatytą galimybę, pagal kurią tik valstybės narės teismas, kurio sprendimai pagal nacionalinę teisę negali būti apskundžiami teismine tvarka, gali prašyti Teisingumo Teismą priimti prejudicinį sprendimą.

28. Posėdyje Ispanija paaiškino, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui šioje byloje taikomas ES 35 straipsnio 3 dalies a punktas, nes pagal nacionalinę teisę jo sprendimo dėl kaltinamųjų pateikto apeliacinio skundo [12] nebebus galima apskųsti įprasta tvarka. Taigi, taikant Teisingumo Teismo praktikoje pagal EB 234 straipsnį išplėtotą sąvokos „teismo, kurio sprendimai pagal nacionalinę teisę negali būti toliau apskundžiami“ sampratą, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas gali būti laikomas paskutinės instancijos teismu pagal ES 35 straipsnio 3 dalies a punktą. Todėl iš esmės prašymas priimti prejudicinį sprendimą yra priimtinas.

29. Subtilesnis priimtinumo klausimas galėtų iškilti dėl nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą formuluotės. Nors nė viena iš pastabas pateikusių šalių tiesiogiai neteigė, kad prejudiciniai klausimai turėtų būti laikomi nepriimtinais dėl šios priežasties, kai kurie iš jų kritikavo nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą pateikiamų faktinių teiginių esminius aspektus.

12 — Žr. šios išvados 21 punktą.

30. Kaltinamieji Ispanijoje teigia, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo pateiktas faktinių aplinkybių aprašymas, ypač Portugalijos Aukščiausiojo teismo išvadų atpasakojimas, tiesiog yra klaidingas.

31. Kaltinamieji savo rašytinėse pastabose perrašė šio teismo sprendimo punktus. Per teismo posėdį jie taip pat daugelį kartų atkreipė dėmesį į Setúbal baudžiamojo teismo, bylą nagrinėjusio pirmojoje instancijoje, sprendimą. Jie teigia, kad iš tiesų abu teismai, išnagrinėję pateiktus įrodymus, pripažino, jog kaltintojai *neįrodė* neteisėto įvežimo, tačiau nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą užrašyta visiškai priešingai.

32. Panašiai ir Komisija, o šiek tiek mažiau ir Nyderlandų vyriausybė, savo pastabose svarsto, kad hipotezė, kuria, atrodo, yra pagrįsti trečiasis ir ketvirtasis iš pateiktų klausimų (kad neteisėtas įvežimas ir ne Bendrijos prekių kilmė *nebuvo* įrodyti siekiant patraukti baudžiamojon atsakomybėn už kontrabandos nusikaltimą), prieštarauja faktų konstatavimui, išdėstytam, kaip aptarta, nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą [13].

13 — Žr. šios išvados 17–19 punktus.

33. Išnagrinėjus Setúbal baudžiamojo teismo ir Portugalijos aukščiausiojo teismo sprendimus [14] paaiškėja, kad nutartis dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą yra paini ir joje faktinės aplinkybės apibendrinamos kitaip nei šiuose tekstuose. Iš šių sprendimų matyti, kad dėl tų pačių faktinių aplinkybių, t. y. skirtingų rūšių aliejaus įvežimo į Portugaliją keletą kartų, atsakovai Portugalijoje buvo kaltinami keturiais nusikaltimais. Dviejų iš šių nusikaltimų atvejais pirmojoje instancijoje Setúbal baudžiamojo teismo atskirąja nutartimi buvo pripažinta, kad suėjo baudžiamojo persekiojimo senaties terminas. Atrodo, kad ieškovai Portugalijoje pirmojoje instancijoje buvo išteisinti ir dėl kitų dviejų kaltinimų, remiantis tuo, kad kaltintojai neįrodė būtinų faktinių aplinkybių. Abu šie sprendimai buvo patvirtinti Portugalijos aukščiausiajam teismui išnagrinėjus apeliacinį skundą. Tačiau iš bylos medžiagos neaišku, ar šie du išteisinimai buvo baudžiamosios bylos rezultatas *stricto sensu*, ar lygiagrečios civilinės bylos, kurioje tie patys teismai nagrinėjo galimą atsakovų civilinę atsakomybę, rezultatas [15].

34. Vis dėl to nemanau, kad klausimus reikėtų pripažinti nepriimtinus. Remiantis

14 — Kurie abu buvo pateikti Teisingumo Teismo kanceliarijai kartu su nacionalinio teismo bylos medžiaga.

15 — Turėčiau dabar paaiškinti, jog mano argumentavimas yra pagrįstas tuo, kad KJŠS 54 straipsnis taikomas tik sprendimams, priimtiems nacionaliniame baudžiamajame procese, tačiau netaikomas sprendimams, priimtiems pagal civilinį procesą.

nusistovėjusia teismo praktika, tik nacionalinis teismas sprendžia dėl klausimų, kuriuos jis nori pateikti Teisingumo Teismui pagal EB 234 straipsnį, turinio [16]. Nacionalinis teismas nurodė, kad jam reikalinga pagalba dėl KĮŠS 54 straipsnyje įtvirtinto *ne bis in idem* principo konkrečių aspektų taikymo srities (1, 2 ir 3 klausimai) ir dėl „laisvoje apyvartoje esančių prekių" sąvokos pagal EB 24 straipsnį (4 klausimas). Akivaizdu, kad trys pirmieji klausimai yra tinkami; ir negalima griežtai teigti, kad taip pat ir atsakymas į ketvirtąjį klausimą nebūtų iš dalies susijęs su baudžiamąja byla, nagrinėjama prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiame teisme.

35. Todėl manau, kad visi klausimai yra priimtini ir į juos turėtų būti atsakyta.

Bylos esmė

Ligšiolinė Teisingumo Teismo praktika dėl *ne bis in idem*

36. Kol kas Teisingumo Teismas aiškino KĮŠS 54 straipsnyje įtvirtintą *ne bis in idem* principą trijuose sprendimuose: *Gözütok ir Brügge* [17], *Miraglia* [18] ir *Van Esbroeck* [19].

37. Be to, Teisingumo Teismas aiškino bendrąjį *ne bis in idem* principą kitose Bendrijos teisės srityse [20]. Daugiausia šis principas buvo taikomas bylose dėl Bendrijos sankcijų skyrimo pagal EB konkurencijos teisę [21]. Šiuo aspektu reikšmingiausios bylos yra *Vinyl Maatschappij* [22] ir *Cement* [23].

16 — Žr., pavyzdžiui, 2004 m. vasario 5 d. Sprendimą *Gustav Schneider* (C-380/01, Rink. p. I-1389, 21 punktas ir jame nurodyta teismų praktika).

17 — 2003 m. vasario 11 d. Sprendimas (sujungtos bylos C-187/01 ir C-385/01, Rink. p. I-1345).

18 — 2005 m. kovo 10 d. Sprendimas (C-469/03, Rink. p. I-2009).

19 — 2006 m. kovo 9 d. Sprendimas (C-436/04, Rink. p. I-2333). Taip pat 2006 m. birželio 8 d. generalinis advokatas D. Ruiz-Jarabo Colomer pateikė savo išvadą bylai *Van Straaten* (C-150/05, nagrinėjama Teisme), kurioje nagrinėjamas kitas KĮŠS 54 straipsnyje įtvirtinto *ne bis in idem* principo aspektas.

20 — Šis principas buvo pirmą kartą taikytas 1967 m. kovo 15 d. Sprendime *Gutmann* (18/65 ir 35/65, Rink. p. 75), EB tarnautojų drausminėje byloje.

21 — Žr., pavyzdžiui, 2004 m. balandžio 29 d. Sprendimą *Tokai Carbon ir kt. prieš Komisiją* (sujungtos bylos T-236/01, T-239/01, T-244/01–T-246/01, T-251/01 ir T-252/01, Rink. p. II-1181, 130 ir paskesni punktai), kuriame pateikiama Teisingumo Teismo praktikos dėl šio principo taikymo šioje EB teisės srityje santrauka.

22 — Nurodyta 10 išnašoje.

23 — 2004 m. sausio 7 d. Sprendimas *Aalborg Portland ir kt. prieš Komisiją* (vadinamasis *Cement* sprendimas) (C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P ir C-219/00 P, Rink. p. I-123).

Teismo praktika dėl KĮŠS 54 straipsnio

38. Byloje *Gözütok ir Brügge* Teisingumo Teismo buvo klausiama, ar KĮŠS 54 straipsnyje įtvirtintas *ne bis in idem* principas taikomas nacionaliniams procesams, pasibaigiantiems „taikiais susitarimais“, kuriuose kaltintojas be jokio teisminės valdžios įsikišimo vienašališkai gali pateikti pasiūlymą nutraukti baudžiamąją bylą, jei kaltinamasis įvykdo tam tikras sąlygas, konkrečiai kalbant — jei sumoka baudas. Pagal nacionalinę baudžiamąją teisę sutikimas su šiomis sąlygomis užkerta kelią tolesniam baudžiamajam persekiojimui dėl tų pačių faktinių aplinkybių.

39. Teisingumo Teismas į šį klausimą atsakė teigiamai. Jo nuomone, „jei tokiame procese galutinai užkertamas kelias tolesniam baudžiamajam persekiojimui, suinteresuotasis asmuo turi būti laikomas asmeniu, kurio teismo procesas yra „galutinai baigtas“ KĮŠS 54 straipsnio prasme dėl veikų, kurių atlikimu jis kaltinamas“ [24].

40. Teisingumo Teismas pagrindė savo išvadas taip.

41. Pirmiausia jis pripažino, kad „tokios rūšies procesu <...> *nubaudžiama* už neteisėtą elgesį, kuriuo kaltinamas kaltinamasis“ [25].

42. Antra, jis manė, jog tai, kad procese nedalyvauja joks teismas, „nesukelia abejonių šiuo aiškinimu, nes tokie procesiniai ir formos klausimai neturi reikšmės proceso poveikiui (užkirsti tolesnį persekiojimą), <...>, o tai, KĮŠS 54 straipsnyje nesant akivaizdžių tam prieštaraujančių įrodymų, turi būti laikoma pakankama, kad būtų taikomas šioje nuostatoje įtvirtintas *ne bis in idem* principas [26].

43. Trečia, Teisingumo Teismas pažymėjo, jog tam, kad būtų taikomas KĮŠS 54 straipsnis, nereikalaujama prieš tai suderinti nacionalinių baudžiamųjų įstatymų: „jokia Europos Sąjungos sutarties VI antraštinės dalies dėl policijos ir teismų bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose, nei Šengeno susitarimo arba pačios KĮŠS nuostata nereikalauja KĮŠS 54 straipsnio taikymo tikslais suderinti ar bent jau suartinti valstybių narių baudžia-

24 — 30 punktas.

25 — 29 punktas (pažymėta mano).

26 — 31 punktas.

mosios teisės nuostatų draudimo pradėti baudžiamąjį persekiojimą srityje“ [27].

44. Ketvirta, Teisingumo Teismas pabrėžė abipusio pasitikėjimo principą, pagrindžiantį KĮŠS 54 straipsnį. Šis principas būtinai reiškia, „kad valstybės narės turi pasitikėti viena kitos baudžiamosios teisės sistemomis ir kad kiekviena šių valstybių turi priimti kitoje Susitariančiojoje Valstybėje galiojančią baudžiamąją teisę tokią, kokia ji yra taikoma, net jei jos pačios teisės taikymas lemtų kitokį sprendimą“ [28].

45. Penkta, Teisingumo Teismas manė, kad tik toks išaiškinimas „(KĮŠS 54 straipsnio) objektui ir tikslui suteikia pirmenybę proceso ar išimtinai formalių aspektų, kurie bet kuriuo atveju skiriasi atsižvelgiant į valstybę narę, atžvilgiu ir užtikrina tinkamą šio principo taikymą“ [29].

46. Galiausiai Teisingumo Teismas pabrėžė ES sutarties integracinius tikslus. Jis priminė, kad „pati Europos Sąjunga įtvirtino tikslą puoselėti ir plėtoti Sąjungą kaip laisvės, saugumo ir teisingumo erdvę, kurioje užtikrinamas laisvas asmenų judėjimas“, ir kad „Šengeno *acquis* (apimančios KĮŠS 54 straipsnį) integravimu į Europos Sąjungos teisinę sistemą siekiama sustiprinti integraciją Europoje ir ypač suteikti Europos Sąjungai galimybę sparčiau tapti laisvės, saugumo ir teisingumo erdve, kurią išlaikyti ir vystyti yra jos tikslas“ [30]. Šiame kontekste „KĮŠS 54 straipsnis, kurio tikslas yra užtikrinti, kad niekas nebūtų persekiojamas keliose valstybėse narėse dėl tų pačių faktinių aplinkybių, jei jis pasinaudojo teise laisvai judėti, negali būti naudingas šio tikslo visiškam įgyvendinimui, jei jis netaikomas taip pat ir sprendimams, galutinai nutraukiantiems valstybėje narėje baudžiamąjį persekiojimą, net jei tokie sprendimai priimami nedalyvaujant teismui ir ne teismo sprendimo forma“ [31].

47. Pažymėčiau, kad priimdamas šį sprendimą Teisingumo Teismas atsižvelgė į tai, jog nagrinėjamoje byloje aptariamas procesas buvo taikomas su apribojimais ir paprastai tik nusikaltimams, kurie nebuvo sunkūs [32]. Taip pat pabrėžiu, jog Teisingumo Teismas pradėjo nagrinėjimą nuo to, kad aptarto pagreitinto proceso metu iš tiesų buvo *baudžiama* už nagrinėjamą neteisėtą veiką [33].

27 — 32 punktas.
28 — 33 punktas.
29 — 35 punktas.
30 — 36 ir 37 punktai.
31 — 38 punktas.
32 — 39 punktas.
33 — Žr. šios išvados 41 punktą.

48. *Miraglia* byloje Teisingumo Teismo buvo prašoma išaiškinti kitą KĮŠS 54 straipsnio aspektą. Jis konstatavo, kad „sprendimas, priimtas po to, kai prokuratūra, nenagrinėdama bylos iš esmės, nusprendė nekelti baudžiamosios bylos vien todėl, kad kitoje valstybėje narėje to paties kaltinamojo atžvilgiu ir už tas pačias veikas yra pradėtas baudžiamasis persekiojimas, nėra laikomas sprendimu, kuriuo asmens teismo procesas yra galutinai baigtas KĮŠS 54 straipsnio prasme[34]. Todėl *ne bis in idem* principas nebuvo taikomas.

49. Teisingumo Teismo argumentacija sprendime *Miraglia* buvo panaši į argumentaciją sprendime *Gözütok ir Brügge*, tačiau išvada buvo priešinga. Kaip ir sprendime *Gözütok ir Brügge*, Teisingumo Teismas pažymėjo, kad tik toks aiškinimas „(KĮŠS 54 straipsnio) objektui ir tikslui suteikia pirmenybę proceso ar išimtinai formalių aspektų, kurie bet kuriuo atveju skiriasi atsižvelgiant į valstybę narę, atžvilgiu ir užtikrina tinkamą šio straipsnio taikymą“[35]. Tačiau, skirtingai nei sprendime *Gözütok ir Brügge*, sprendime *Miraglia* Teisingumo Teismas suteikė pirmenybę būtinybei užtikrinti, kad už nusikaltimą būtų baudžiama, o ne laisvo asmenų judėjimo skatinimui. Jis konstatavo, kad „jei (KĮŠS 54 straipsnis) būtų taikomas pagrindinėje byloje nagrinėjamam sprendimui nutraukti baudžiamąją bylą, taptų *dar sunkiau* ar *apskritai neįmanoma* atitinkamose valstybėse narėse *iš tikrųjų nubausti* kaltinamąjį asmenį *už nusikalstamą veiką*, kuria jis kaltinamas“[36]. Teisingumo Teismas pabrėžė, kad „valstybės narės teisėsaugos institucijos tokį sprendimą nutraukti baudžiamąją bylą priėmė *visiškai neįvertinusios kaltinamojo nusikalstamos* veikos, kuria jis kaltinamas“[37]. Jis tęsė, kad „baudžiamosios bylos iškėlimas kitoje valstybėje narėje už tą pačią veiką būtų pastatytas į pavojų, net jei kaip tik dėl tokio persekiojimo pradėjimo pirmosios valstybės narės prokuratūra atsisakė iškelti baudžiamąją bylą. Tokia išvada akivaizdžiai prieštarautų Europos Sąjungos Sutarties VI antraštinės dalies nuostatų tikslui, išdėstytam ES 2 straipsnio pirmos dalies ketvirtoje įtraukoje, t. y. puoselėti ir plėtoti Sąjungą kaip laisvės, saugumo ir teisingumo erdvę, kurioje laisvas asmenų judėjimas užtikrinamas *kartu taikant atitinkamas <...> nusikalstamumo prevencijos bei kovos su juo priemones*“[38].

50. Galiausiai *Van Esbroeck* byloje Teisingumo Teismo buvo prašoma išaiškinti, *inter alia*, KĮŠS 54 straipsnio sąvokos „tos pačios veikos“ taikymo sritį. Klausimas iškilo baudžiamosiose bylose, tam pačiam asmeniui

34 — 30 punktas.
35 — 31 punktas.
36 — 33 punktas (pažymėta mano).
37 — 34 punktas (paržymėta mano).
38 — Ten pat (pažymėta mano).

iškeltose dviejose Susitariančiosiose alyse[39] – Norvegijoje ir Belgijoje, dėl tų pačių faktinių aplinkybių, t. y. nelegalių vaistų įvežimo iš Belgijos į Norvegiją. Norvegijoje kaltinamasis buvo kaltinamas nusikalstama veika – draudžiamų medžiagų *importu*, o Belgijoje nusikalstama veika – šių medžiagų *eksportu*. Prejudicinis klausimas buvo toks: ar „tai pačiai veikai" konstatuoti būtinas tik materialinių faktinių aplinkybių identiškumas; ar, be to, būtina, kad faktinės aplinkybės būtų kvalifikuojamos kaip tas pats nusikaltimas abiejose nacionalinėse baudžiamosios teisės sistemose. Kitaip tariant, ar būtinas „saugomo teisinio intereso vieningumas", kurio Teisingumo Teismas reikalavo dėl Bendrijos sankcijų už EB konkurencijos teisės pažeidimus?[40]

51. Teisingumo Teismas pasirinko aiškinti *ne bis in idem* plačiau, nei jis tai anksčiau darė šioje EB teisės srityje, ir pripažino, kad „saugomo teisinio intereso vieningumas" nėra būtinas KĮŠS 54 straipsnio taikymui. Anot Teisingumo Teismo, sprendime *Van Esbroeck* „vienintelis tinkamas KĮŠS 54 straipsnio taikymo kriterijus" yra „materialinio faktinių aplinkybių identiškumo kriterijus, suprantamas kaip konkrečių neatskiriamai tarpusavyje susijusių aplinkybių visuma"[41].

52. Prieidamas prie šios išvados Teisingumo Teismas vadovavosi tokiais pačiais argumentais kaip ir sprendime *Gözütok ir Brügge*.

53. Pirma, jis rėmėsi pažodine KĮŠS 54 straipsnio formuluote, kurioje nurodomas tik veikų pobūdis, neapimant jų teisinio kvalifikavimo[42].

54. Antra, Teisingumo Teismas rėmėsi sprendime *Gözütok ir Brügge* pasirinktu argumentavimu „už laisvą judėjimą" ir „abipusį pasitikėjimą". Jis priminė, kad jokia susijusi nuostata nereikalauja KĮŠS 54 straipsnio taikymo tikslais suderinti ar bent jau suartinti nacionalinių baudžiamosios teisės nuostatų[43]. Tačiau *ne bis in idem* principas

39 — KĮŠS vartojama ne „valstybių narių", o „Susitariančiųjų Šalių" sąvoka. Teisingumo Teismas vartojo „valstybės narės" sąvoką, jei byla buvo susijusi su valstybėmis narėmis (kaip bylose *Gözütok ir Brügge* bei *Miraglia*), ir „Susitariančiosios Šalies" sąvoką, jei byla susijusi su Šengeno susitarimo ir KĮŠS šalimi, kuri nėra ES valstybė narė (kaip byloje *Van Esbroeck*, kuri buvo susijusi su Norvegija). Vadovaujuosi Teisingumo Teismo praktika.

40 — Sprendime *Cement*, nurodytame šios išvados 23 išnašoje, Teisingumo Teismas pripažino, kad „saugomo teisinio intereso vieningumas" yra viena iš trijų sąlygų, kurios turi būti tenkinamos tam, kad *ne bis in idem* principas būtų taikomas EB konkurencijos teisėje. Žr. šios išvados 58 ir 155–158 punktus.

41 — 36 punktas. Gaila, kad nei Teisingumo Teismas, nei generalinis advokatas, atrodo, nenagrinėjo sprendimo *Cement*, analizuodami *Van Esbroeck*.

42 — 27 punktas.

43 — 29 punktas.

būtinai reiškia, kad Susitariančiosios Šalys turi pasitikėti viena kitos baudžiamosios teisės sistemomis [44]. Todėl galimas skirtingas tų pačių veikų teisinis kvalifikavimas dviejose skirtingose Susitariančiosiose Šalyse neturėtų kliudyti taikyti KĮŠS 54 straipsnio.

55. Trečia, Teisingumo Teismas nurodė KĮŠS 54 straipsnio tikslą, konstatuodamas, kad teisė į laisvą judėjimą būtų tinkamai užtikrinta tik tuomet, kai kaltininkas žino, kad nuteistas ir atleistas nuo bausmės arba tam tikrais atvejais, atlikęs visą bausmę vienoje valstybėje narėje, jis gali laisvai judėti Šengeno erdvėje, nebijodamas persekiojimo kitoje valstybėje narėje dėl to, kad šis veiksmas yra atskiras pažeidimas pastarosios valstybės teisinėje sistemoje [45].

56. Teisingumo Teismas padarė išvadą, kad dėl nacionalinės baudžiamosios teisės aktų nesuderinimo „kriterijus, pagrįstas teisiniu veikų kvalifikavimu arba saugomu teisiniu interesu, gali sukurti tiek kliūčių laisvam judėjimui Šengeno erdvėje, kiek egzistuoja Susitariančiųjų Šalių baudžiamosios teisės sistemų“ [46].

44 — 30 punktas.

45 — 34 punktas.

46 — 35 punktas.

Teismo praktika dėl pagrindinio *ne bis in idem* principo EB konkurencijos teisėje

57. Sprendime *Vinyl Maatschappij* Teisingumo Teismas konstatavo, kad *ne bis in idem* principas yra „pagrindinis Bendrijos teisės principas, kuris taip pat įtvirtintas EŽTK Protokolo Nr. 7 4 straipsnio 1 dalyje“ [47]. Jis taip pat pripažino, kad šis principas „savaime neužkerta kelio bylos atnaujinimui dėl tos pačios konkurenciją apribojančios veikos, jei pirmasis sprendimas buvo panaikintas procesiniais pagrindais, *nepriėmus sprendimo dėl tariamų faktinių aplinkybių turinio*, nes tokiu atveju sprendimo dėl panaikinimo *negalima laikyti „išteisinimu“*, kaip jis suprantamas baudžiamosiose bylose“ [48].

58. Sprendimu *Cement* Teisingumo Teismas pagrindinio *ne bis in idem* principo taikymui EB konkurencijos teisės srityje nustatė „trigubą sąlygą“ dėl „faktinių aplinkybių identiš-

47 — Sprendimo, nurodyto šios išvados 10 išnašoje, 59 punktas. Žr. taip pat sprendimą *Van Esbroeck* (nurodytas šios išvados 19 išnašoje, 40 punktas).

48 — 62 punktas (pažymėta mano). Pažymiu tai, kas akivaizdu: be abejo, gali būti įmanoma arba gali reikėti atskirti a) išteisinimo, pasiskolinto iš baudžiamųjų bylų ir taikomo konkurencijos teisėje, sąvoką ir b) išteisinimo sąvoką pagal pačią baudžiamąją teisę. Atrodo, kad Teisingumo Teismas nepadarė aiškaus atskyrimo. Ši byla taip pat yra susijusi su tolesnio persekiojimo senaties terminų suėjimu, o ne procesiniu jau priimto sprendimo panaikinimu.

kumo, pažeidėjo tapatumo ir saugomo teisinio intereso vieningumo“ [49].

Esamos teismo praktikos prieštaravimai

59. Šių bylų nagrinėjimas atskleidžia dvi prieštaravimų sritis ligšiolinėje Teisingumo Teismo praktikoje dėl *ne bis in idem*.

60. Pirma, tam tikrų prieštaravimų yra Teisingumo Teismo *praktikoje* dėl KIŠS 54 straipsnio.

61. Atrodo, kad sprendimuose *Gözütok ir Brügge* ir *Van Esbroeck* Teisingumo Teismas pasirinko platų KIŠS 54 straipsnio aiškinimą, laisvo asmenų judėjimo tikslams suteikdamas pirmenybę tikslų, susijusių su nubaudimu už nusikaltimą ir visuomenės saugumu, atžvilgiu. Tačiau sprendime *Miraglia* Teisingumo Teismas taikė siauresnį aiškinimą, nusikaltimo prenvencijai ir kovai su juo suteikdamas pirmenybę laisvo asmenų judėjimo atžvilgiu.

62. Be to, sprendimuose *Gözütok ir Brügge* ir *Van Esbroeck* Teisingumo Teismas pabrėžė „abipusio pasitikėjimo“ principą, pagrindžiantį KIŠS 54 straipsnį, ir nacionalinių baudžiamųjų kodeksų bei procesų nesuderinimo nelaikė esant kliūtimi taikyti *ne bis in idem* principą. Todėl sprendime *Gözütok ir Brügge* jis pritaikė šį principą specifiniam procesui, kuriuo buvo užkirstas kelias tolimesniam baudžiamajam persekiojimui „pirmojoje“ valstybėje narėje. Tačiau sprendime *Miraglia* Teisingumo Teismas pripažino, kad KĮŠS 54 straipsnio taikymo sąlyga yra sprendimo dėl bylos esmės priėmimas. Todėl sprendimas *Miraglia* reiškia, kad bylos nutraukimo „pirmojoje“ valstybėje narėje vien procesiniais pagrindais paprastai nepakanka, kad pradėtų veikti KĮŠS 54 straipsnis.

63. Antra, yra neatitikimų *tarp* su KĮŠS 54 straipsniu susijusios teismo praktikos, kuri (atrodo) nereikalauja „saugomo teisinio intereso vieningumo“, bet *ne bis in idem* gali būti taikomas, jei yra „materialinių faktinių aplinkybių identiškumas“ [50] ir abiejuose teis-

49 — Sprendimas *Cement* (nurodytas šios išvados 23 išnašoje, 338 punktas). Nuo to laiko Pirmosios instancijos teismas nuolat taikė „trigubą sąlygą“ savo nagrinėjamose konkurencijos teisės bylose, kuriose buvo remiamasi *ne bis in idem* principu. Žr., pavyzdžiui, sprendimą *Tokai Carbon* (nurodytas šios išvados 21 išnašoje, 130 ir paskesni punktai) arba naujesnį 2005 m. spalio 25 d. Sprendimą *Danone prieš Komisiją* (T-38/02, Rink. p. II-4407, 134 ir paskesni punktai).

50 — Sprendimas *Van Esbroeck*, nurodytas šios išvados 19 išnašoje.

muose kaltinamieji yra tie patys [51]; ir teismo praktikos dėl *ne bis in idem*, kaip „EB teisės pagrindinio principo", pagal kurią, prieš taikant šį principą, reikalaujama įvykdyti „trigubą sąlygą" dėl „faktinių aplinkybių identiškumo, pažeidėjo tapatumo ir saugomo teisinio intereso vieningumo" [52].

Pirmasis klausimas

64. Pirmuoju klausimu prašoma išaiškinti, ar KĮŠS 54 straipsnyje įtvirtintas *ne bis in idem* principas turėtų būti aiškinamas kaip taikomas tokiu atveju, jei „pirmosios" valstybės narės kompetentingas teismas priėmė galutinį sprendimą (*res judicata*), uždraudžiantį tolesnį tam tikrų asmenų baudžiamąjį persekiojimą remdamasis tuo, kad pagal tos valstybės baudžiamąją teisę suėjo patraukimo baudžiamojon atsakomybėn senaties terminas.

Išankstinės pastabos

65. Man atrodo, kad prieš atsakant į pirmąjį klausimą būtina pateikti keletą išankstinių pastabų.

Terminai

66. Daugumoje kontinentinių teisinių sistemų valstybės teisei iškelti baudžiamąją bylą taikomi terminai. Suėjus šiems terminams sueina teisės persekioti senatis pagal atitinkamus teisės aktus. Kai kompetentingas paskutinės instancijos teismas pripažįsta, kad suėjo senaties terminai, byla tampa *res judicata*. Toje valstybėje narėje nebegalima iškelti baudžiamosios bylos tam pačiam pažeidėjui už tas pačias veikas.

67. Senaties terminai nustatomi pagal nusikaltimų sunkumą. Tačiau tarp valstybių narių yra reikšmingų senaties terminų skirtumų patraukiant baudžiamojon atsakomybėn už iš esmės panašius nusikaltimus [53].

68. Anglijos, Škotijos ir Airijos teisinėse sistemose, atvirkščiai, patraukimui baudžia-

51 — Žr. atsakymą į antrąjį klausimą šios išvados 121–124 punktuose.

52 — Sprendimas *Cement*, nurodytas šios išvados 23 punkte.

53 — Taigi, pavyzdžiui, Prancūzijoje sunkiems nusikaltimams yra nustatytas 10 metų baudžiamojo persekiojimo senaties terminas, 5 metai – nesunkiems nusikaltimams (délits) ir tik vieneri metai lengviems pažeidimams (contraventions). Ispanijoje persekiojimo už baudžiamuosius nusikaltimus senatis (vartojant šį terminą bendrąja prasme) priklauso nuo bausmės arba sankcijos dydžio ir yra 20, 15, 10, 5 arba 3 metai.

mojon atsakomybėn terminai paprastai netaikomi [54].

69. Todėl nėra visuotinio senaties terminų pripažinimo kaip visų valstybių narių baudžiamosios teisės sistemų bendrojo principo.

70. Pagrindžiant valstybės teisės vykdyti baudžiamąjį persekiojimą senaties terminus yra pateikiama keletas priežasčių. Pavyzdžiui, teigiama, kad praėjus tam tikram metų skaičiui vardan visuomenės ramybės verčiau nejudinti praeities, nei atgaivinti tariamu nusikaltimu sukeltą visuomenės nepasitenkinimą. Jei valstybė veikia nerūpestingai, nesugebėdama nustatytais terminais patraukti kaltinamojo baudžiamojon atsakomybėn, tuo gali būti pagrindžiama tai, kad visuomenė praranda savo teisę bausti susijusius asmenis. Galiausiai, vertinant praktiškai, kuo daugiau laiko praeina nuo tariamo nusikaltimo, tuo greičiausiai sunkiau bus surinkti patikimus įrodymus ir surengti teisingą bylos nagrinėjimą.

71. Visi šie argumentai yra susiję su tinkamu baudžiamojo teisingumo vykdymu, o plačiau – su bendrojo intereso sumetimais [55].

Ne bis in idem loginis pagrindas

72. Atvirkščiai, *ne bis in idem* principo loginis pagrindas yra kitoks. Šis principas, kurio kilmė Vakarų teisinėse sistemose siekia klasikos laikus [56], paprastai (tačiau ne visa-

54 — Yra tam tikrų išimčių. Pavyzdžiui, iki Lytinių nusikaltimų akto panaikinimo 2003 m. baudžiamajam persekiojimui už neteisėtus lytinius santykius su jaunesnėmis nei 16 metų mergaitėmis buvo taikomas 12 mėnesių terminas (išsamiau dėl šio termino aptarimo žr. Lordų Rūmų sprendimą *Karalienė prieš J (Apeliantas)*, 2004, UKHL 42). Akivaizdu, kad senaties terminų nebuvimas neužkerta kelio taikyti tokių principų kaip piktnaudžiavimo procesu principas, kuris gali apriboti persekiojimą vykdančių institucijų įgaliojimus pateikti ieškinį tam tikromis aplinkybėmis, taip pasiekiant tą patį rezultatą, tik kitu būdu.

55 — Dėl išsamesnės šio principo ir jo loginio pagrindo kritinės diskusijos žr. A. Merle ir A. Vitu „Traité de Droit Criminel", *Tome II, Procédure Pénale*, 4-as leidimas, 1979, 46 ir paskesnius punktus bei juose nurodomus šaltinius.

56 — Taigi nuorodą į šį principą galima rasti jau Demosteno darbuose, kuris teigia, kad „įstatymai draudžia tą patį asmenį teisti du kartus dėl to paties" (kalba „Prieš Leptiną" (355 m. pr. Kr.), *Demosthenes I*, J. H. Vince vertimas, *Harvard University Press*, 1962), ir Romėnų teisėje, kurioje jis buvo įtrauktas į Justiniano *Corpus Juris Civilis* (Dig. 48.2.7.2 ir Cj. 9.2.9 pr: 529–534 pr. Kr.). Teigiama, kad pirmas rašytinis ekvivalentiško principo paminėjimas bendrojoje teisėje greičiausiai kilo XII amžiuje, ginče tarp arkivyskupo Tomo Beketo ir Henriko II. Beketas teigė, kad bažnytiniuose teismuose nuteisti tarnautojai negali būti vėl baudžiami Karaliaus teismuose, nes tokia vėlesnė pasaulietinė bausmė pažeistų bažnytinėje teisėje nustatytą dvigubos bausmės draudimą (kuris savo ruožtu yra pagrįstas Šv. Jeronimo komentaru (391 m. po Kr.): „Nes Dievas neteisia du kartus už tą patį nusikaltimą"). Karaliaus teisėjai, kuriems greičiausiai turėjo įtakos Beketo garbinimas (ir vėlesnis kanonizavimas) po to, kai Karaliaus riteriai jį nužudė Kenterberio katedroje, ir Henriko II vieša atgaila prie Beketo kapo, pradėjo taikyti šią maksimą kaip teisinį principą. Plačiau apie principo istoriją žr. J. A. Sigler „A History of Double Jeopardy", 1963, 7 *Am J of Legal History* 283. Dėl principo istorijos Anglijos teisėje taip pat žr. M. Friedland „Double Jeopardy", 1969, OUP, p. 5–15 ir P. McDermott „Res Judicata and Double Jeopardy", *Butterworths*, 1999, p. 199–201.

da)[57] yra suprantamas kaip priemonė apsaugoti asmenį nuo galimo valstybės piktnaudžiavimo savo *jus puniendi*[58]. Valstybei neturėtų būti leidžiama pakartotinai bandyti nuteisti asmenį už tariamą nusikaltimą. Kai pasibaigia teismas, kartu su visomis tinkamomis procesinėmis garantijomis, ir galima asmens skola visuomenei yra įvertinama, valstybė neturėtų skirti išbandymo nauju teismo procesu (arba, kaip apibūdinama Anglo-amerikiečių teisinėse sistemose: statyti jo į „dvigubą pavojų“[59]). Kaip glaustai suformulavo Jungtinių Valstijų Aukščiausiojo teismo teisėjas Black: „loginis pagrindas <...> yra tai, kad valstybei su visais jos ištekliais ir galia neturėtų būti leista pakartotinai bandyti nuteisti asmens už tariamą nusikaltimą, taip sukeliant jam sunkumų, išlaidų ir išbandymų, verčiant jį nuolat gyventi neramiai ir nesaugiai, taip pat padidinant galimybę, kad nors jis ir yra nekaltas, gali būti pripažintas kaltas“[60].

73. Taigi, teisė nebūti du kartus persekiojamam už tas pačias veikas tapo pagrindine žmogaus teise būti saugomam nuo valstybės *jus puniendi* ir yra kodifikuota keliose tarptautinėse konvencijose[61].

74. Jei *ne bis in idem* loginis pagrindas yra būtent toks, šis principas bet kuriuo atveju suponuoja, kad visuomenė jau turėjo vieną gerą galimybę atsiteisti su asmeniu, įtariamu padariusiu nusikaltimą jai.

75. Pagal vieną požiūrį tai įvyksta tik tada, jei įvyko teismas dėl bylos esmės ir kaltinamojo veiką išnagrinėjo paskirti visuomenės atstovai. Tokį požiūrį patvirtina EŽTK Protokolo Nr. 7 4 straipsnio 2 dalies formuluotė, kuri numato, kad nedraudžiama atnaujinti bylos proceso pagal tos valstybės įstatymus ir baudžiamąjį procesą tuo atveju, kai iškyla nauji ar naujai paaiškėję faktai ar nustatomos

57 — Kaip savo pastabose teigė Ispanija, šiuo principu taip pat siekiama priversti policiją ir kaltintojus parengti ir paruošti bylas kuo veiksmingiau. Šiuo aspektu žr. W. P. J. Wils „The principle of *ne bis in idem* in EC antitrust enforcement: a legal and economic anglysis“, 2003, *World Competition 26 (2)*, p. 131, ypač p. 138. Baudžiamojo proceso išbaigtumo principas taip pat pagrindžia *ne bis in idem*. Tačiau išbaigtumo vertė yra glaudžiai susijusi su pagrindiniu principo loginiu pagrindu, t. y. asmens apsauga nuo valstybės *jus puniendi*. Išsamiau šiuo klausimu žr. Teisės komisijos (*Law Commission*) ataskaitą „Double Jeopardy and Prosecution Appeals“, 2001 m. kovo mėn., kurią galima rasti adresu www.lawcom.gov.uk, p. 37–38.

58 — Plačiau dėl *ne bis in idem* principo loginio pagrindo tiek bendrosios teisės tradicijoje, tiek kontinentinės teisės tradicijoje žr. M. Friedland, nurodyto šios išvados 56 išnašoje, p. 3–5; P. McDermott, minėto šios išvados 56 išnašoje, 21 ir 22 skyrius. Nesena išsami diskusija yra 2001 m. kovo mėn. Teisės komisijos (*Law Commission*) ataskaitoje, nurodytoje šios išvados 57 išnašoje.

59 — Taip šią sąvoką įtvirtina JAV konstitucijos Penktoji pataisa, kurioje teigiama, kad niekas „nebus už tą patį nusikaltimą du kartus pastatomas į pavojų gyvybei arba laisvei“.

60 — *Green prieš Jungtines Valstijas* (1957) 355 U.S. 184, p. 187-8, cituota iš M. Friedland, žr. šios išvados 56 punkte, p. 4.

61 — Žr. 13 punktą prieš tai ir susijusią išnašą.

esminės ankstesnio proceso klaidos, galėjusios turėti reikšmės bylos baigčiai [62]. Kitaip tariant, visuomenė paprastai turi vieną galimybę teisti kaltinamąjį, tačiau (išimtiniais atvejais) ji turi ir antrą galimybę po pradinio išteisinimo, jei arba a) yra (svarbios) naujos medžiagos, arba b) kaltinamojo veika nebuvo tinkamai įvertinta nagrinėjant pirmąją baudžiamąją bylą. ES kontekste Protokolo Nr. 7 4 straipsnį galima laikyti *ne bis in idem* principo, kaip pagrindinės žmogaus teisės, aukščiausia teisine išraiška.

76. Pagal alternatyvų požiūrį visuomenės vienintelė galimybė atsiteisti su kaltinamuoju yra ribojama pačios visuomenės nusistatytais baudžiamojo persekiojimo terminais ir nesvarbu, jei būtent dėl šios priežasties niekada neįvyko teismas „dėl bylos esmės". Nors gerbiu šio požiūrio intelektualinį nuoseklumą, man atrodo, kad jis galėtų sukelti nemažą susirūpinimą daugianacionalinėje, daugiavisuomeninėje KĮŠS erdvėje. Vientisos „visuomenės" kontekste išties pagrįsta teigti, kad po „n metų" visuomenė prarado galimybę atsiteisti. Toks argumentas man atrodo mažiau įtikinamas, jei jis taikomas septyniolikoje visuomenių – t. y. trylikoje valstybių narių, kurios jau yra visiškai įgyvendinusios Šengeno *acquis*, KĮŠS Susitariančiosiose Šalyse – Islandijoje, Norvegijoje; taip pat Jungtinėje Karalystėje [63] bei Airijoje [64] dėl, *inter alia*, KĮŠS 54–58 straipsnių [65].

77. Todėl man atrodo, kad šios bylos jurisprudencinė šerdis yra klausimas, ar sprendimas nutraukti baudžiamąją bylą tuo pagrindu, kad suėjo baudžiamojo persekiojimo senaties terminas, yra susijusio asmens pastatymas „į pavojų" KĮŠS 54 straipsnio prasme, taip suteikiantis jam teisę pasinaudoti savo pagrindine teise nebūti pastatytam „*bis*" „*in idem*". Kaip paaiškinsiu toliau, laikausi nuomonės, kad taip nėra, nebent

62 — Panašios išimtys taikomos daugumos valstybių narių teisinėse sistemose.

63 — 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos sprendimo 2000/365/EB dėl Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės prašymo dalyvauti įgyvendinant kai kurias Šengeno *acquis* nuostatas (OL L 131, 2000, p. 43) 1 straipsnis ir 2004 m. gruodžio 22 d. Tarybos sprendimas 2004/926/EB dėl Šengeno *acquis* dalių taikymo Jungtinėje Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystėje (OL L 395, 2004, p. 70).

64 — 2002 m. vasario 28 d. Tarybos sprendimo 2002/192/EB dėl Airijos prašymo dalyvauti įgyvendinant kai kurias Šengeno *acquis* nuostatas (OL L 64, 2002, p. 20) 1 straipsnis. Tačiau atitinkamas nuostatos turi būti įgyvendintos antruoju Tarybos sprendimu.

65 — Šveicarijai ir 2004 m. į ES įstojusioms valstybėms visiškai įgyvendinus Šengeno *acquis*, akivaizdžiai padaugės skirtingų požiūrių baudžiamojoje teisėje. Žr. šios išvados 108–114 punktus.

tas sprendimas yra proceso, kuriame byla buvo nagrinėjama iš esmės, rezultatas. Tik tokiu atveju susijęs asmuo tikrai yra „pastatomas į pavojų", taigi įgyja teisę pasiremti KĮŠS 54 straipsniu [66].

Ne bis in idem principo taikymo apimtis

78. Nors *ne bis in idem* principo loginis pagrindas yra visuotinai pripažįstamas, ir koks nors šio principo variantas yra (kaip ir galima tikėtis) įtvirtintas iš esmės visų KĮŠS Susitariančiųjų Šalių teisinėse sistemose ir daugumoje išsivysčiusių teisinių sistemų, iš trumpos lyginamosios analizės matyti, kad nėra vienodo, išties bendro apibrėžimo dėl šio principo reikšmės, dėl tikslios jo taikymo apimties, dėl to, kada jis turėtų būti taikomas, ir pan. [67]

79. ES kontekste bendro pamatinio požiūrio nebuvimą patvirtina tai, kad Bendrijos institucijų ir valstybių narių priimtos teisinės priemonės bei iniciatyvos pagal ES sutarties VI antraštinę dalį neapibrėžia KĮŠS 54 straipsnyje įtvirtinto principo taikymo apimties [68].

66 — Žr. šios išvados 92–96 punktus. Savo išvadoje *Van Straaten* byloje, nurodytoje šios išvados 19 punkte, generalinis advokatas D. Ruiz-Jarabo Colomer taip pat siūlo, kad *ne bis in idem* principas taikomas, jei išteisinimas apėmė bylios nagrinėjimą iš esmės (65 ir 67 punktai). Komisijos Žaliojoje knygoje dėl jurisdikcijos kolizijų ir *ne bis in idem* principo baudžiamajame procese (KOM(2005) 696 galutinis), p. 54–56, keliamas būtent šis klausimas.

67 — Net Europos žmogaus teisių teismo praktika dėl Protokolo Nr. 7 4 straipsnio 1 dalyje įtvirtinto principo tikslios taikymo apimties yra prieštaringa, ypač dėl to, ar principas reikalauja tik materialinių faktinių aplinkybių identiškumo, ar taip pat saugomų teisinių interesų identiškumo. Šiuo klausimu žr. teisėjo Repki atskirtąją nuomonę *Oliveira prieš Šveicariją*, Nr. 25711/94, 1998 m. liepos 30 d. Sprendimas *ECHR Reports of Judgments and Decisions*, 1998-V. Dėl principo taikymo tarptautiniame kontekste sunkumų žr. J. Vervaele, nurodytą šios išvados 9 išnašoje, ir C. van den Wyngaert bei G. Stessens „The international *non bis in idem* principle: resolving the unanswered questions", 1999, *International and Comparative Law Quarterly*, 48 t., p. 779. Komisijos Žaliojoje knygoje, nurodytoje šios išvados 66 išnašoje, išsamiai nagrinėjami sunkumai, kurie iškyla taikant *ne bis in idem* principą ES kontekste.

68 — Taigi 1987 m. Konvencija dėl dvigubo baudžiamumo uždraudimo, nurodyta šios išvados 8 išnašoje, niekada neįsigaliojo, nesusidarius pakankamam ratifikavimų skaičiui. Vėliau 1999 m. Europos vadovų taryba Tamperėje paprašė Tarybos ir Komisijos iki 2000 m. gruodžio mėn. priimti priemonių programą, skirtą įgyvendinti teismų sprendimų tiek civilinėse, tiek baudžiamosiose bylose abipusio pripažinimo principą. Šia programa buvo siūlomos 24 keturios neaiškiai apibrėžtos priemonės, išvardytos pagal prioritetą. Pasiūlytosios priemonės dėl *ne bis in idem* principo iš tiesų nebuvo įgyvendintos. 2003 m., prieš Teisingumo Teismo sprendimą *Gözütok ir Brügge*, pirmininkaujanti Graikija pateikė iniciatyvą dėl Tarybos pamatinio sprendimo dėl *ne bis in idem* principo taikymo (OL C 100, 2003, p 24). Jo tikslas yra nustatyti valstybėms narėms bendras nuostatas dėl *ne bis in idem*, siekiant užtikrinti tiek šių nuostatų aiškinimo, tiek jų praktinio įgyvendinimo vieningumą. Kol kas valstybės narės nėra susitarusios dėl Tarybos pamatinio sprendimo.

Ne bis in idem kaip *propriae naturae* principas pagal Bendrijos teisę

80. Man atrodo, kad ES teisėje *ne bis in idem* sąvoka (kuri, kaip Teisingumo Teismas pažymėjo sprendime *Vinyl Maatschappij*, yra pagrindinis Bendrijos teisės principas) galiausiai turi būti suprantama kaip savarankiškas arba *propriae naturae* principas. Todėl, nesant tolesnių iniciatyvų pakeisti Sutarties arba priimti Bendrijos antrinės teisės aktų, jį tiksliau apibrėžti ir plėtoti turi Teisingumo Teismas, įgyvendindamas savo „hermeneutinį monopolį" tokioms esminėms ES teisės sąvokoms [69]. Principo taikymas konkrečiose srityse (konkurencijos teisėje ar remiantis KĮŠS 54 straipsniu) turėtų suformuoti bendrą supratimą, ką šis pagrindinis principas reiškia (ar turėtų reikšti) Bendrijos teisinėje sistemoje.

81. Drįsčiau teigti, kad siūlymas, jog *ne bis in idem* ES kontekste būtų suprantamas kaip savarankiškas principas, nėra per drąsus. ES sudaro naują teisinę tvarką [70] ir Europos integracijos procesas yra unikali tarptautinė konstrukcija. Savo ruožtu KĮŠS 54 straipsnis ženklina vieną iš pirmųjų sėkmingų bandymų taikyti *ne bis in idem* principą daugiašaliame tarptautiniame kontekste [71]. Todėl atrodo suprantama, kad principo apibrėžimas turėtų būti *propriae naturae*, pritaikytas prie supranacionalinio konteksto, kuriame jis turi būti taikomas, specialių ypatumų.

Laisvo asmenų judėjimo ir reikalavimų kovoti su nusikalstamumu bei suteikti aukšto lygio saugumą „laisvės, saugumo ir teisingumo erdvėje" pusiausvyra

69 — Tokią formuluotę vartojo velionis teisėjas Mancini „The free movement of workers in the case-law of the ECJ", *Constitutional Adjudication in EC and National Law*, D. Curtin ir D. O'Keefe (red.), 1992, *Butterworths*, p. 67. Nuo pat pradžių Teisingumo Teismas pateikė esminių EB sutarties sąvokų Bendrijos reikšmes. Žr., pavyzdžiui, bylų praktiką dėl „darbuotojo" arba „darbo" apibrėžimų (atitinkamai pradedamą 1964 m. kovo 19 d. Sprendimu *Hoekstra (née Unger)* (75/63, Rink. p. 177, 184 punktas) ir 1982 m. kovo 23 d. Sprendimu *Levin* (53/81, p. 1035, 11 punktas)). Šiuo metu jau yra nusistovėjusi bylų praktika, jog „būtinybė, kad Bendrijos teisė būtų taikoma vienodai, ir lygybės principas reikalauja, kad Bendrijos teisės nuostatų sąvokos, kuriose jų reikšmei ir apimčiai apibrėžti tiesiogiai nedaromos nuorodos į valstybių narių teisę, paprastai būtų aiškinamos savarankiškai ir vienodai visoje Bendrijoje; šiame aiškinime turi būti atsižvelgiama į nuostatos kontekstą ir nagrinėjamų teisės aktų tikslus (žr., pavyzdžiui, 2003 m. vasario 27 d. Sprendimo *Adolf Truley*, C-373/00, Rink. p. I-1931, 35 punktą ir jame nurodyta bylų praktiką).

70 — 1963 m. vasario 5 d. Sprendimas *Van Gend en Loos* (26/62, Rink. p. 1, 12 punktas).

71 — Šių tarptautinių konvencijų, kurios reglamentuoja principo taikymą tarptautiniame kontekste, ratifikavimas buvo išskirtinai nesėkmingas. Žr. šios išvados 9 išnašą.

82. Galiausiai būtina šią diskusiją perkelti į platesnį kontekstą, susijusį su tinkamos pusiausvyros radimu tarp dviejų pagrindinių ir svarbių koncepcijų: viena vertus, laisvo asmenų judėjimo bei veiksmingos kovos su nusikalstamumu ir, kita vertus, aukšto lygio saugumo suteikimo „laisvės, saugumo ir teisingumo erdvėje“.

83. Šiuo aspektu norėčiau priminti, kad pagal ES 29 straipsnį (pagal pirmąją VI antraštinės dalies „Nuostatos dėl policijos ir teisminio bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose“, kuria yra pagrįsti KĮŠS 54–58 straipsniai, nuostatą) „<...> Sąjungos tikslas – plėtojant bendrą valstybių narių veiklą policijos ir teisminio bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose srityse <...> laisvės, saugumo ir teisingumo erdvėje suteikti piliečiams aukšto lygio saugumą“. Taigi, nors laisvo asmenų judėjimo užtikrinimas yra svarbus, lygiai tiek pat svarbus ir „aukšto lygio saugumo“ pasiekimas. Panašiai ir ES 2 straipsnis vienodą reikšmę suteikia tiek laisvo asmenų judėjimo užtikrinimui, tiek nusikalstamumo prevencijai bei kovai su juo [72].

84. Man atrodo, kad galiausiai nors laisvas asmenų judėjimas, be abejo, yra svarbus, jis nėra absoliutus [73]. KĮŠS siekia užtikrinti laisvą judėjimą laisvės, saugumo ir teisingumo *erdvėje*. Šio proceso sudėtinė dalis yra nustatyti *ne bis in idem propriae naturae* apibrėžimą, kuris leistų naudotis laisvo judėjimo teise laisvės, saugumo ir teisingumo *erdvėje*, pasižyminčioje aukšto lygio saugumu. (Žinoma) buvo būtina įtraukti nuostatą dėl *ne bis in idem* į KĮŠS – tokios pagrindinės sąvokos neįtraukimas būtų didelė spraga. Kartu šis principas neturi būti neproporcingai iškreiptas. Kitaip tariant – jo taikymo sritis turi būti tinkama, tačiau ne neribota.

Atsakymas į pirmąjį klausimą

85. Atsakydamas į pirmąjį iš pateiktų klausimų Teisingumo Teismas turi arba pripažinti, jog procesinio senaties termino (kurio pritaikymas iš esmės nereiškia, kad kaltinamojo byla yra išnagrinėjama iš esmės) pakanka, kad būtų galima pritaikyti *ne bis in idem*, arba pripažinti, jog tam, kad

72 — Kaip aiškiai pripažinta sprendime *Miraglia*; žr. šios išvados 49 punktą.

73 — Jis iš tiesų nėra absoliutus tradiciniais EB sutarties terminais. EB 39 straipsnio 3 dalis (dėl darbuotojų), EB 46 straipsnis (dėl įsisteigimo) ir EB 55 straipsnis (dėl paslaugų) aiškiai leidžia nukrypti nuo laisvo asmenų judėjimo principo viešosios tvarkos, visuomenės saugumo ir visuomenės sveikatos pagrindais. Šiuos nukrypimo pagrindus dar labiau išplėtė Teisingumo Teismo praktika dėl „privalomųjų reikalavimų“. Žr. šios išvados 110–112 punktus.

būtų taikomas šis principas, būtina, kad pirmojo kaltinimo metu būtų nagrinėta tam tikra bylos dalis (ir tokiu atveju – kokia dalis). Patogumo sumetimais pirmąjį variantą vadinsiu „procesu pagrįstu požiūriu“, o antrąjį – „turiniu pagrįstu požiūriu“.

86. Šalių argumentus trumpai galima apibendrinti taip.

87. Kaltinamieji Ispanijoje iš esmės pasisako už procesu pagrįstą požiūrį.

88. Atvirkščiai, visos pastabas pateikusios valstybės narės remiasi turiniu pagrįstu požiūriu. Ispanija, Nyderlandai, Lenkija ir Prancūzija iš esmės teigia, kad KĮŠS 54 straipsnis taikomas, tik jei priimtame galutiniame sprendime kompetentingas teismas išnagrinėjo bylą iš esmės ir priėmė sprendimą dėl kaltinamojo baudžiamosios atsakomybės. Taip nėra tokiu atveju, kai baudžiamasis procesas galutinai užbaigiamas remiantis tik tuo, kad suėjo baudžiamojo persekiojimo senaties terminas. Italija panašiai argumentuoja, kad KĮŠS 54 straipsnis taikomas tik tuomet, kai galutinis sprendimas nutraukti bylą dėl baudžiamosios senaties terminų suėjimo yra proceso, kuriame byla nagrinėjama iš esmės ir nagrinėjama kaltinamojo baudžiamoji atsakomybė, rezultatas.

89. Komisija laikosi procesu pagrįsto požiūrio, remdamasi išimtinai praktiniais sumetimais. Ji mano, kad nuo aplinkybių nacionaliniame lygmenyje priklauso, ar „išteisinimas“ procesiniais pagrindais apima bylos nagrinėjimą iš esmės, ar jo neapima. Kad būtų išvengta sunkumų, kurie galėtų kilti nacionaliniams teismams, jei jie turėtų nustatyti, ar ankstesnis kito teismo sprendimas iš tiesų apėmė tokį nagrinėjimą, Komisija siūlo, kad kaip bendra taisyklė bet koks galutinis sprendimas, užkertantis kelią tolesniam baudžiamajam procesui dėl tų pačių faktinių aplinkybių vienoje valstybėje narėje, turėtų būti laikomas galutiniu sprendimu KĮŠS 54 straipsnio prasme.

90. Sutinku su Komisija šiuo atžvilgiu: iš tiesų atrodo, kad nacionaliniai procesai, pasibaigiantys sprendimais dėl senaties terminų taikymo, gali apimti bylos nagrinėjimą iš esmės arba jo neapimti (tai priklauso būtent nuo to, kaip, kas ir kada iškėlė senaties terminų suėjimo klausimą)[74]. Tačiau, mano nuomone, KĮŠS 54 straipsnyje

74 — Žr. šios išvados 78 išnašą.

įtvirtintas *ne bis in idem* principas neturėtų apimti baudžiamojo proceso nutraukimo dėl senaties termino pritaikymo, nenagrinėjus bylos iš esmės.

91. Kitame skirsnyje pateikiu savo argumentus, kodėl manau, kad turiniu pagrįstas požiūris labiau tinka KĮŠS 54 straipsniui aiškinti. Tuomet nagrinėju prieštaravimus, kuriuos turiniu pagrįsto požiūrio laikymuisi pareiškė palaikantieji procesu pagrįstą požiūrį.

Argumentai už turiniu pagrįstą požiūrį į *ne bis in idem*

92. Pirma, turiniu pagrįstas požiūris tiksliau atitinka *ne bis in idem* principo loginį pagrindą. Pagal šį principą valstybė turi vieną galimybę įvertinti tariamą asmens nusikalstamą elgesį ir priimti nuosprendį. Tik po to, kai byla išnagrinėjama *iš esmės*, galima pagrįstai teigti, kad susiįęs asmuo pateko „į pavojų" ir kad, išskyrus išimtinius atvejus, byla neturėtų būti nagrinėjama antrą kartą („*ne bis*") tuo pačiu klausimu („*in idem*").

93. Atvirkščiai, kaip pažymėjau, senaties terminai yra pagrįsti skirtingu loginiu pagrindu. Todėl visuomenė priima sprendimą ne dėl kaltinamojo, bet dėl svarbos, kurią ji suteikia objektyviai nagrinėjamam nusikaltimui [75], – šis sprendimas stipriai skiriasi valstybėse narėse – ir taigi dėl tinkamo laiko, kurį valstybė išlaiko savo teisę persekioti (asmenį).

94. Primenu, kad nagrinėjimas vyksta supranacionaliniame kontekste, kuriame nėra šio principo taikymo apimties bendro apibrėžimo, taip pat nėra tiesiogiai susijusios išorinės valdžios [76]. Tokiame kontekste man atrodo, kad *ne bis in idem* tikslais galima ir reikia skirtingai aiškinti a) „galutinį baudžiamosios bylos nutraukimą" remiantis tuo, kad suėjo baudžiamojo persekiojimo senaties terminas, ir b) tolesnio baudžiamojo proceso dėl tų pačių faktinių aplinkybių negalimumą „galutinai išteisinus" asmenį teismo proceso metu. Taip yra net ir tuo atveju, jei išimtinai

75 — Taigi, pavyzdžiui, genocido nusikaltimui netaikomi jokie senaties terminai kai kuriose valstybėse, kuriose kitiems nusikaltimams apribojantieji terminai taikomi.

76 — Deja, EŽTK protokolo Nr. 7 4 straipsnio taikymo apimtis yra akivaizdžiai apribota nacionaliniu (t. y. kiekvienos Protokolą pasirašiusios valstybės) kontekstu: žr. Protokolo Nr. 7 aiškinamosios ataskaitos 27 punktą. Todėl nei jo tekstinė formuluotė, nei Europos žmogaus teisių teismo išaiškinimas netinka aiškinant KĮŠS 54 straipsnį. Tas pat pasakytina apie 1966 m. Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 14 straipsnio 7 dalį, kuri taip pat yra skirta taikyti kiekvienos Susitariančiosios Valstybės nacionaliniame kontekste.

nacionalinėje situacijoje abiejų procesų rezultatas būtų tas pats (t. y. tolesnio baudžiamojo proceso prieš tą patį asmenį dėl tų pačių faktinių aplinkybių negalimumas).

95. Man atrodo, kad KĮŠS 54 straipsnyje įtvirtinto *ne bis in idem* principo taikymui yra būtina, kad įvyktų teismo procesas, kuriame baudžiamasis teismas nagrinėja kaltinamojo veiką iš esmės ir taip ją įvertina [77]. Akivaizdu, kad tokiu atveju yra priimamas galutinis sprendimas dėl bylos esmės. Tačiau vis dėlto nereikalaučiau formalaus „išteisinamojo" ar „apkaltinamojo" nuosprendžio priėmimo. Mano nuomone, taip KĮŠS 54 straipsnio taikymui būtų nustatomos nepagrįstai griežtos sąlygos ir nepriimtinai būtų sumenkinama jo praktinė reikšmė.

96. Todėl siūlyčiau, kad kaltinamasis taip pat galėtų remtis *ne bis in idem*, jei jis *de facto* buvo „pastatytas į pavojų", tačiau jo byla galiausiai buvo atmesta, nes suėjo baudžiamojo persekiojimo senaties terminai [78]. Jei nacionalinis baudžiamasis procesas apėmė reikšmingą bylos nagrinėjimą iš esmės, man atrodo, kad kaltinamasis iš tiesų „pateko į pavojų" [79]. Todėl jis galėtų pasinaudoti *ne bis in idem* ir pagal KĮŠS 54 straipsnį bet koks tolesnis to paties kaltinamojo baudžiamasis persekiojimas kitoje valstybėje narėje dėl tų pačių faktinių aplinkybių būtų negalimas [80]. Tai atitinka *ne bis in idem* loginį pagrindą. Iš to išplaukia, kad jei sprendimas dėl baudžiamojo persekiojimo senaties termino suėjimo priimamas *prieš* bet kokį bylos

77 — Ši byla susijusi su *teismo* sprendimais ir todėl ginčas yra taip suformuluotas. *Gözütok ir Brügge* atveju visuomenė taip pat turėjo galimybę atsiteisti su kaltinamuoju ir ja pasinaudojo (per priešteisminį administracinį susitarimą, pasiūlytą abiem kaltinamiesiems (kurie su juo sutiko), kuriame pripažįstama kaltė ir sutinkama su mažesne bausme, nei būtų skiriama, jei byla būtų nagrinėjama teisme). Ši nagrinėjimo dalis nepriklauso nuo to, ar formaliai teismas yra įtraukiamas į procesą.

78 — Trumpa lyginamoji analizė parodo, kad net jeigu kompetentingas teismas paprastai *ex officio* išnagrinėja senaties terminų pasibaigimo klausimą teismo proceso pradžioje (jei kaltintojai iš tikrųjų to nesuprato dar prieš tai, kai kaltinamasis buvo patrauktas baudžiamojon atsakomybėn), šį klausimą bet kuri bylos šalis taip gali iškelti bet kurioje baudžiamojo proceso stadijoje, net jeigu įvyko teismo posėdis ir buvo pateikti įrodymai. Man atrodo, kad pastaruoju atveju byla būna išnagrinėjama iš esmės, net jei formalus sprendimas dėl esmės iš tiesų nepriimamas. Kaltinamasis dalyvavo baudžiamajame procese iki tos stadijos, kai jis išties patyrė iš valstybės pavojų. Todėl *ne bis in idem* principas turėtų būti taikomas.

79 — Suprantu, kad praktikoje ši reikšmė valstybėse narėse gali būti skirtinga ir kad nacionaliniam teismui „antrojoje" valstybėje narėje gali reikėti atlikti papildomą tyrimą. Tačiau, kaip aiškinu šios išvados 117 ir 118 punktuose, šie praktiniai sunkumai gali būti sumažinti pasinaudojant esamais nacionalinių baudžiamųjų teismų bendradarbiavimo mechanizmais. Gali būti ir taip, kad nacionalinis baudžiamasis teismas pats apibrėžia stadiją, kada kaltinamasis „patenka į pavojų". Taip yra, pavyzdžiui, JAV, kur laikoma, kad prisiekusiųjų teisme pavojus iškyla išrinkus prisiekusiuosius ir jiems prisiekus. Tokia taisyklė laikoma Penktojoje pataisoje numatyto principo, uždraudžiančio dvigubą nubaudimą, esmine dalimi. Žr. *Crist prieš Bretz* (1978) 437 U.S. 28. Dėl diskusijos šiuo klausimu bendrosios teisės sistemose žr. M. Friedland, minėto šios išvados 56 išnašoje, 2 ir 3 skyrius.

80 — Mano analizė šioje byloje tyčia apribota senaties terminų klausimu. Nepradėdama išsamiai svarstyti generalinio advokato D. Ruiz-Jarabo Colomer hipotezių, iškeltų jo išvados *Van Straaten* (nurodytos šios išvados 19 išnašoje) 65 punkte, nepritariu jo nuomonei, kad jo pateikiami pavyzdžiai būtinai apima bylos nagrinėjimą iš esmės ir todėl suteikia kaltinamajam teisę remtis *ne bis in idem*.

nagrinėjimą iš esmės, kai ta baudžiamojo proceso dalis galutinai užbaigiama, šis pabaigimas turėtų nepatekti į *ne bis in idem* principo taikymo sritį [81].

97. Antra, man atrodo, kad remiantis turiniu pagrįstu požiūriu geriau pasiekiama pusiausvyra tarp dviejų siekiamų tikslų: laisvo asmenų judėjimo užtikrinimo ir užtikrinimo, kad laisvo judėjimo teisės įgyvendinamos aukšto lygio saugumu pasižyminčioje „laisvės, saugumo ir teisingumo" erdvėje, kurioje veiksmingai kontroliuojamas nusikalstamumas. Kaip minėjau [82], nei ES 2 straipsnis, nei 29 straipsnis laisvam asmenų judėjimui nesuteikia pirmenybės nusikalstamumo prevencijos ir kovos su juo bei aukšto lygio saugumo užtikrinimo atžvilgiu. Iš tiesų sprendime *Miraglia* Teisingumo Teismas suteikė pirmenybę antrajam tikslui. Atlikdama būtiną pusiausvyros nustatymą tarp šių vienodai svarbių tikslų, darau išvadą, kad asmuo, kurio atžvilgiu vienoje valstybėje narėje buvo nutrauktas baudžiamasis procesas suėjus baudžiamojo persekiojimo senaties terminui, *nenagrinėjus* bylos iš esmės, negali remtis KĮŠS 54 straipsniu.

98. Trečia, mano nuomone, turiniu pagrįstas požiūris yra ne tik *ne bis in idem* principo esmės loginis taikymas, tačiau jį taip pat patvirtina ligšiolinė Teisingumo Teismo praktika.

99. Nagrinėdamas bylas dėl KĮŠS 54 straipsnio įgyvendinimo, būtent sprendime *Miraglia* Teisingumo Teismas *ne bis in idem* principo taikymui aiškiai reikalavo bylos esmės vertinimo. Sprendimuose *Van Esbroeck* bei *Gözütok ir Brügge* kaltinamieji atitinkamai buvo arba jau po formalaus teismo proceso ir jau atlikę dalį paskirtos bausmės, arba, tiesa sakant, pripažinę kaltę ikiteisminėje stadijoje. Todėl ir *Van Esbroeck*, ir *Gözütok ir Brügge* jie buvo nubausti už nagrinėtus nusikaltimus. Taigi *iš tikrųjų* visose trijose bylose buvo remiamasi turiniu pagrįstu požiūriu.

100. Turiniu pagrįsto aiškinimo teisingumą taip pat patvirtina Teisingumo Teismo praktika dėl *ne bis in idem* konkurencijos teisėje, ypač sprendimas *Vinyl Maatschappij*. Jame Teisingumo Teismas aiškiai konstatavo, kad „<...> tik jeigu priimamas sprendimas dėl tariamų faktinių aplinkybių turinio, įvyksta „išteisinimas", kaip jis suprantamas baudžiamosiose bylose, ir pradeda veikti bendrasis *ne bis in idem* principas" [83].

81 — Tokią reikšmę, mano nuomone, būtų tinkama suteikti žodžiams „galutinai išteisintas" Sutarties dėl Konstitucijos Europai II-110 straipsnyje. Žr. šios išvados 8 išnašą.

82 — Žr. šios išvados 83 punktą.

83 — Žr. šios išvados 57 punktą.

101. Ketvirta, *ne bis in idem* aiškinimas turėtų būti vienodas visose ES teisės srityse. Ši išvada išplaukia iš ES 6 straipsnio, įterpto į I antraštinę dalį „Bendrosios nuostatos", kuris yra taikomas visiems ES sutarties ramsčiams. 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad „Sąjunga yra grindžiama laisvės, demokratijos, pagarbos žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms bei teisinės valstybės principais, t. y. principais, kurie valstybėms narėms yra bendri". Toliau 6 straipsnio 2 dalis įtvirtina, kad „Sąjunga gerbia pagrindines teises, kurias užtikrina <...> Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija ir kurios kyla iš valstybėms narėms bendrų konstitucinių tradicijų kaip bendri Bendrijos teisės principai". Taigi pagrindinis *ne bis in idem* principas ES teisinėje sistemoje yra viršesnė nuostata. Todėl jis turi būti nuosekliai aiškinimas visose veiklos srityse, kurioms taikoma ES sutartis, t. y. tiek EB sutarčiai, tiek Šengeno *acquis* [84].

102. Taigi, jei pagal EB sutarties konkurencijos nuostatas pagrindinio *ne bis in idem* principo taikymui reikalingas nagrinėjimas iš esmės (o taip yra), principas turi būti taip pat taikomas pagal KĮŠS 54 straipsnį.

103. Galima teigti, kad *ne bis in idem* konkurencijos teisėje gali ir turėtų skirtis nuo KĮŠS 54 straipsnyje įtvirtinto *ne bis in idem*. Šį argumentą nagrinėsiu toliau [85]. Tačiau klausimas, ar *ne bis in idem* taikymui reikia bylą nagrinėti iš esmės, yra susijęs su vienu iš esminių paties principo elementų. Šis esminis elementas turi išlikti vienodas nepaisant teisinio konteksto, kuriame principas taikomas. Nesuvokiu, kaip gali iš esmės skirtis pagrindinio principo esminio elemento turinys pagal tai, ar *ne bis in idem* taikomas pagal KĮŠS 54 straipsnį, ar apskritai kaip pagrindinis Bendrijos teisės principas (pavyzdžiui, konkurencijos teisėje).

104. Penkta, turiniu pagrįstas požiūris taip pat padėtų išvengti „palankesnės baudžiamosios jurisdikcijos pasirinkimo" galimybės, kurią laikau nepageidautina. Abipusio pasitikėjimo principo taikymas be apribojimų galėtų sukelti tai, kad asmuo tyčia siektų

84 — Tokius argumentus pagrindžia Teisingumo Teismo praktika dėl ES 6 straipsnio taikymo. Žr., pavyzdžiui, 2003 m. rugsėjo 23 d. Sprendimą *Akrich* (C-109/01, p. Rink. p. I-9607, 58 punktas) ir 2003 m. gegužės 20 d. Sprendimą *Österreichischer Rundfunk ir kt.* (C-465/00, C-138/01 ir C-139/01, Rink. p. I-4989, 68 ir 69 punktai). Iš tiesų sprendime *Van Esbroeck*, nurodytame šios išvados 19 išnašoje, Teisingumo Teismas, atrodo, netiesiogiai tam pritarė tiek, kiek jis (40 punkte) pasirėmė sprendimu *Vinyl Maatschappij*, pažymėdamas, kad KĮŠS 54 straipsnyje įtvirtintas principas yra pripažintas pagrindiniu Bendrijos teisės principu.

85 — Žr. šios išvados 155–158 punktus.

būti persekiojamas valstybėje narėje, žinodamas, kad joje proceso senaties terminai tikrai būtų pripažinti suėję; ir tuomet, remdamasis *ne bis in idem*, jis laisvai judėtų ES [86].

Galimi prieštaravimai turiniu pagrįstam požiūriui

105. Reikia atsakyti į tris prieštaravimus: KĮŠS 54 straipsnį pagrindžiančio „abipusio pasitikėjimo" principo reikšmė; akivaizdus Teisingumo Teismo atmetimas ankstesnio teisės suderinimo, kaip KĮŠS 54 straipsnio taikymo sąlygos; ir praktiniai sunkumai, kurie gali iškilti remiantis turiniu pagrįstu požiūriu. Išnagrinėsiu visus iš eilės.

106. Pirma, ar turiniu pagrįstas požiūris pažeidžia reikšmę, kurią Teisingumo Teismas iki šiol priskyrė „abipusio pasitikėjimo" tarp valstybių narių svarbai?

86 — Tai toli gražu ne teorinis aspektas. Pavyzdžiui, paaiškėjo, kad dėl atlaidaus požiūrio į nusikaltimus dėl prekybos vogtais meno kūriniais Belgija ir Nyderlandai ilgai buvo prekiautojų tokiomis prekėmis pamėgta vieta.

107. Sprendimuose *Gözütok ir Brügge* bei *Van Esbroeck* Teisingumo Teismas iš tiesų suteikė daug reikšmės „abipusio pasitikėjimo" principui [87], kuris pagrindžia KĮŠS 54 straipsnį ir valstybių narių bendradarbiavimą baudžiamosiose bylose pagal Amsterdamo sutartį [88] (kaip tai buvo aiškiai pripažinta Tamperės Vadovų Taryboje) [89].

108. Tačiau, mano nuomone, abipusio pasitikėjimo samprata nesiekia tiek, kad ji suteiktų praktinį pagrindą *ne bis in idem* taikymui visiems nacionaliniams sprendimams, kuriais nutraukiama baudžiamoji byla dėl senaties termino suėjimo.

109. Atvirkščiai, man atrodo, kad galima ir derėtų atskirti, viena vertus, pasitikėjimą

87 — Ši sąvoka akivaizdžiai yra panaši į „abipusio pripažinimo" sąvoką, kuri yra EB sutarties keturių laisvių tradicinė dalis. Savo sprendimuose Teisingumo Teismas mini ne „abipusį pripažinimą", o „abipusį pasitikėjimą"; pirmąją sąvoką vartoja Europos Taryba ir Taryba bei Komisija (žr. šios išvados 89 išnašą). Tačiau manau, kad šiais skirtingais pavadinimais vadinamas tas pats principas.

88 — Žr. 44 ir 54 punktus.

89 — Jungtinės Karalystės siūlymu „abipusio pripažinimo" principui baudžiamosiose bylose buvo pritarta 1999 m. Europos Vadovų Taryboje Tamperėje. Šios tarybos išvadose teigiama, kad „Europos Taryba <...> pritaria „abipusio pripažinimo" principui, kuris, jos nuomone, Sąjungoje turėtų tapti teisminio bendradarbiavimo tiek civilinėse, tiek baudžiamosiose bylose kertiniu akmeniu. Šis principas turėtų būti taikomas tiek teismų sprendimams, tiek kitų teisminės valdžios institucijų sprendimams" (Pirmininkavimo išvadų 33 punktas) (Neoficialus vertimas). Remiantis „Priemonių, skirtų įgyvendinti sprendimų baudžiamosiose bylose abipusio pripažinimo principą, programos", kurią vėliau priėmė Taryba ir Komisija (OL C 12, 2001, p. 10), įvadu, šio principo įgyvendinimui „būtina, kad valstybės narės pasitikėtų viena kitos baudžiamojo teisingumo sistemomis. Šis pasitikėjimas yra pagrįstas ypač jų bendru įsipareigojimu laikytis laisvės, demokratijos ir pagarbos žmogaus teisėms, pagrindinėms laisvėms ir teisės viršenybės principų".

kitos valstybės narės baudžiamuoju procesu apskritai (apimant tokius aspektus kaip teisės į teisingą bylos nagrinėjimą užtikrinimas, nusikaltimų kvalifikavimo atskyrimas ir nuostatos dėl įrodymų surinkimo bei priimtinumo) ir, kita vertus, pasitikėjimą sprendimu, kad nusikaltimas visiškai negali būti nagrinėjamas iš esmės, nes suėjo baudžiamojo persekiojimo senaties terminai. Pirmasis variantas yra tinkama pagarbos nesuderintame pasaulyje kitos suverenios valstybės baudžiamosios teisės kokybei ir galiojimui išraiška. O antrasis prilygsta *de facto* suderinimui pagal mažiausią bendrą vardiklį [90].

110. Šiuo aspektu greičiausiai būtų galima daryti paralelę su abipusio pripažinimu principu, taikomu EB sutartyje įtvirtintoms pagrindinėms laisvėms. Nors abipusis pripažinimas yra svarbus, šis principas turi išimčių tiek pagal specialias EB sutarties nuostatas, tiek pagal bylų praktiką dėl „privalomųjų reikalavimų". Bet kuriuo atveju tam, kad šis principas būtų visiškai taikomas, reikia, kad asmenų, kurie nori pasinaudoti laisvo judėjimo nuostatomis, ar prekių arba paslaugų, kurių atžvilgiu tai norima daryti, savybės arba kvalifikacija būtų palyginama su priimančiosios ar importuojančiosios valstybės reikalavimais [91].

111. *A fortiori* panašios išimtys ir „palyginamumo" reikalavimai turi būti įmanomi ir Šengeno *acquis* (kuri, net jei ji nuo Amsterdamo sutarties yra ES teisės dalis, vis tiek neturi EB sutarčiai būdingų integracijos tikslų ir mechanizmų) kontekste. Be to, jos turi būti tinkamos baudžiamosios teisės bendradarbiavimo srityje – subtilioje nacionalinio suvereniteto srityje, kodifikuojančioje nacionalinių visuomenių moralines ir socialines vertybes [92].

90 — Be to, tokiu atveju Teisingumo Teismas veiktų kaip įstatymų leidėjas, o tai tik patvirtina, kad toks požiūris nepageidautinas.

91 — Šiuo klausimu žr. S. Peers analizę „Mutual Recognition and Criminal Law in the EU: Has the Council got it Wrong?", 2004, *Common Market Law Review* 5.

92 — Iš tiesų „Le crime et la peine sont donc des phénomènes sociaux, soumis aux lois de la sociologie, et ainsi conditionnés par tous les changements apportés à l'organisation sociale, par exemple, par les variations du milieu économique et, plus encore, par l'état des croyances morales et du degré de culture de chaque époque et de chaque peuple". (Émile Garçon, 1851–1922, „Le droit pénal, origines, évolution, état actuel", *Payot*, 1922, p. 3). Kiek tai susiję su Bendrijos teise, Teisingumo Teismas praeityje vengė kvestionuoti valstybių narių moralinius pasirinkimus, kurie atsispindi jų teisės aktuose. 1991 m. spalio 4 d. Sprendimas *Grogan* (C-159/90, Rink. p. I-4685) yra klasikinis, nors ir nevienintelis pavyzdys šiame kontekste. Plačiau žr. S. O'Leary ir J. M. Fernández-Martín „Judicially created exceptions to the free provision of services", *Services and Free movement in EU Law*, M. Andenas ir R. Wulf-Henning (red.), 2002, OUP, p. 163. Įdomu pažymėti, kad visuotinai pripažintoje federacine JAV sistemoje Penktosios pataisos nuostatos, uždraudžiančios dvigubą nubaudimą, nepažeistų valstijos ir (arba) federaciniu lygmeniu atliekamas vėlesnis persekiojimas dėl to paties elgesio. Nuostatos, uždraudžiančios dvigubą nubaudimą, atžvilgiu valstijos ir tarpusavyje, ir federalinės valdžios atžvilgiu yra savarankiški suverenai (*Heath prieš Alabamą* (1985) 474 U.S. 82).

112. Kaip pavyzdį panagrinėkime baudžiamosios atsakomybės amžių, kuris akivaizdžiai yra sąmoningas visuomenės pasirinkimas, ir kuris valstybėse narėse labai skiriasi [93]. Nesant tarp valstybių narių susitarimo dėl suderinimo, mano nuomone, neaiškiai apibrėžtas „abipusio pasitikėjimo principas" nebūtų tinkamas pagrindas vertinti baudžiamojo proceso nutraukimą „pirmojoje" valstybėje narėje dėl to, kad kaltinamojo amžius nesiekė amžiaus, nuo kurio atsiranda baudžiamoji atsakomybė, kaip pagrindą taikyti *ne bis in idem* kitoje valstybėje narėje, kurioje amžius baudžiamajai atsakomybei kilti yra mažesnis. Europos integracijos baudžiamosiose bylose dabartinėje stadijoje toks rezultatas neatitiktų valstybėms narėms likusios kompetencijos apimties [94].

113. Antra, ar turiniu pagrįstas požiūris reikalauja, kad *ne bis in idem* taikymo sąlyga būtų valstybių narių baudžiamosios teisės sistemų suderinimas iki tam tikro minimalaus lygio? Jei atsakymas į šį klausimą būtų teigiamas, jis akivaizdžiai prieštarautų požiūriui, kuriuo Teisingumo Teismas rėmėsi tiek *Gözütok ir Brügge*, tiek *Van Esbroeck* sprendimuose.

114. Man atrodo, kad ką tik pateiktos pastabos dėl abipusio pasitikėjimo principo taip pat tinka ir šiuo klausimu. Kaip ir abipusio pripažinimo principas EB sutarties nuostatų dėl laisvo judėjimo kontekste, abipusio pasitikėjimo principas negali pats veiksmingai užtikrinti, kad būtų įgyvendinti ES VI antraštine dalimi (Policijos ir teismų bendradarbiavimas baudžiamosiose bylose) siekiami tikslai. Norint visiškai užtikrinti laisvą judėjimą ten, kur nacionaliniai požiūriai į baudžiamosios teisės klausimus reikšmingai skiriasi, greičiausia bus būtinas tam tikras nacionalinių baudžiamųjų įstatymų suderinimo arba suartinimo lygis [95]. Pakankamai akivaizdu, kad tai taikytina senaties terminų atveju. Jei ir kol to nėra, mano manymu, abipusio pasitikėjimo principas yra nepatenkinamas pagrindas išplėsti *ne bis in idem* taip, kad jis apimtų *res judicata*, susidariusią procesiniais pagrindais, kylančiais dėl senaties termino pritaikymo nenagrinėjant bylos iš esmės. Jei šiuo

93 — Europos Sąjungos valstybėse narėse amžius, nuo kurio galima asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn, yra 7, 8, 13, 14, 16 ir 18 metų.

94 — Šiuo atžvilgiu nukrypstu nuo generalinio advokato D. Ruiz-Jarabo Colomer nuomonės išvados byloje *Van Straaten*, nurodytos šios išvados 19 punkte, 65 punkte.

95 — Panašiai žr. H. Schermers „Non bis in idem", *Du Droit International au Droit de l'Intégration, Liber Amicorum Pierre Pescatore*, F. Capotorti *et al.* (red), *Nomos*, p. 601, 611. Taip pat žr. C. van den Wyngaert ir G. Stessens, nurodytų šios išvados 67 punkte, p. 792.

atveju siekiama suteikti pirmenybę aukšto lygio saugumui laisvės, saugumo ir teisingumo erdvėje, o ne absoliučioms laisvo judėjimo teisėms, turėtų būti būtent taip.

115. Trečia, ar (kaip teigia Komisija) kiltų rimtų praktinių sunkumų vadovautis turiniu pagrįstu požiūriu? Komisija nurodė dvi pagrindines problemas, kurios gali iškilti. Pirma, nacionaliniai teismai turės įvertinti, ar „pirmojoje" valstybėje narėje byla buvo nagrinėta iš esmės. Antra, Komisija baiminasi, kad dėl to gali atsirasti diskriminacinio požiūrio atvejų. Asmenys, „išteisinti" valstybėje narėje, kurioje toks sprendimas apima bylos nagrinėjimą iš esmės, galėtų pasinaudoti *ne bis in idem*, o asmenys, „išteisinti" valstybėje narėje, kurioje nebūtinas bylos nagrinėjimas iš esmės, negalėtų juo pasinaudoti.

116. Nesutinku su Komisija.

117. Dėl praktiniais sunkumais pagrįsto argumento pažymėčiau, kad nesuprantu, kuo šie patys šie sunkumai skiriasi nuo sunkumų, su kuriais nacionaliniai baudžiamieji teismai būtinai susiduria bendradarbiaudami su kitų valstybių narių baudžiamaisiais teismais. Be KĮŠS 57 straipsnyje įtvirtintos pareigos bendradarbiauti, jau yra sukurta pakankamai bendradarbiavimo mechanizmų, kad būtų užtikrintas bet kokių abejonių, kurios gali kilti nacionaliniam teismui dėl kitos valstybės narės teismo priimto baudžiamosios teisės sprendimo, į kurį jam reikia atsižvelgti, (ganėtinai) sklandus pašalinimas. Pakaktų to, kad „antrosios" valstybės narės teismas pagal tas bendradarbiavimo procedūras „pirmosios" valstybės teismo paklaustų, ar byla buvo nagrinėta iš esmės, ar ne.

118. Taip pat atrodo pagrįsta tikėtis, kad kaltinamojo advokatas antrojoje byloje iškeltų šį klausimą ir teigtų (kaip tai darė ir kaltinamųjų Ispanijoje advokatas šioje byloje), jog išteisinimas pirmojoje valstybėje narėje, nors ir buvo iš dalies pagrįstas baudžiamojo persekiojimo senaties terminų suėjimu, vis tiek apėmė bylos nagrinėjimą iš esmės.

119. Dėl diskriminavimo argumento pažymėtina, kad diskriminacija yra skirtingas požiūris į dvi panašias situacijas. Kaltinamojo, išteisinto bylą išnagrinėjus iš esmės, padėtis nėra palyginama su kaltinamojo, išteisinto be tokio nagrinėjimo, padėtimi.

Todėl nemanau, kad turiniu pagrįstas požiūris galėtų sukelti bet kokią diskriminaciją.

Antrasis klausimas

121. Antruoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės nori sužinoti, ar KĮŠS 54 straipsnyje įtvirtintas *ne bis in idem* principas turi būti aiškinamas kaip uždraudžiantis persekioti B valstybėje narėje asmenis todėl, kad A valstybėje narėje baudžiamasis procesas dėl tų pačių faktinių aplinkybių, tačiau susijęs su kitais asmenimis, buvo nutrauktas, nes suėjo baudžiamojo persekiojimo dėl tariamo nusikaltimo senaties terminai.

120. Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, ir pritardama Ispanijos, Italijos, Lenkijos, Prancūzijos ir Nyderlandų pozicijai, siūlau atsakyti į pirmąjį klausimą taip, kad dabartinėje Europos Sąjungos teisės raidos stadijoje KĮŠS 54 straipsnis turi būti aiškinamas taip, kad kitoje valstybėje narėje priimtas sprendimas baudžiamojoje byloje dėl to, kad suėjo baudžiamojo persekiojimo senaties terminai, įpareigoja nacionalinį teismą tik tokiu atveju, jei a) sprendimas yra galutinis pagal nacionalinę teisę; b) byla kitoje valstybėje narėje buvo nagrinėjama iš esmės; c) faktinės aplinkybės [96] ir kaltinamasis (kaltinamieji) sutampa abiejų teismų nagrinėjamose bylose [97]. Nacionalinis teismas turi nustatyti, ar konkrečioje byloje šios sąlygos yra tenkinamos. Jei jos tenkinamos, tolesnis procesas to paties kaltinamojo (tų pačių kaltinamųjų) atžvilgiu dėl tų pačių faktinių aplinkybių negalimas.

122. Pritariu rašytines pastabas pateikusių šalių nuomonei (išskyrus, ir tai nestebina, kaltinamuosius pagrindinėje byloje), kad šis klausimas yra akivaizdus ir į jį turėtų būti atsakyta neigiamai.

123. KĮŠS 54 straipsnis aiškiai įtvirtina, kad „*asmuo*, kurio teismo procesas vienoje Susitariančiojoje Šalyje yra galutinai baigtas, už tas pačias veikas negali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn kitoje Susitariančiojoje Šalyje“. Iš to išplaukia, kad pagal pažodinį šios nuostatos aiškinimą ja gali pasinaudoti tik tas konkretus asmuo ar asmenys, kurie buvo galutinai išteisinti arba pripažinti kalti. Todėl ši nuostata neapima kitų asmenų, kurie galėjo būti įtraukti į tas pačias veikas, tačiau kurie dar nebuvo

96 — Žr. atsakymą į 4 b klausimą šios išvados 148–154 punktuose.

97 — Žr. atsakymą į antrąjį klausimą šios išvados 121–124 punktuose.

teisiami. Iš tiesų Teisingumo Teismas jau taikė šį pažodinį 54 straipsnio aiškinimą sprendime *Gözütok ir Brügge*, konstatuodamas, jog „šioje nuostatoje įtvirtinto *ne bis in idem* principo vienintelis poveikis yra užtikrinti, kad *asmuo*, kurio teismo procesas vienoje valstybėje narėje yra galutinai baigtas, dėl tų pačių faktinių aplinkybių nebūtų persekiojamas kitoje valstybėje narėje“ [98].

124. Šią išvadą patvirtina ir sprendimas *Cement*. Šioje byloje Teisingumo Teismas dėl EB konkurencijos taisyklių konstatavo, kad *ne bis in idem* principo taikymo sąlyga, *inter alia*, yra „pažeidėjo tapatumas“ [99].

Trečiasis klausimas

125. Trečiuoju klausimu klausiama, ar baudžiamąją bylą nagrinėjantiems vienos valstybės narės teismams pripažinus, jog nebuvo nustatyta prekių ne Bendrijos kilmė, kad būtų galima kvalifikuoti kontrabandos nusikaltimą, ir priėmus išteisinamąjį nuosprendį kitos valstybės narės teismai gali išplėsti tyrimą, siekdami įrodyti, kad nesumokėjus muitų prekės buvo įvežtos iš trečiosios valstybės.

126. Kaip teisingai pažymėjo Komisija ir atsakovai byloje Ispanijoje, šis klausimas paremtas hipoteze, kuri neatitinka nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą pateikto faktinių aplinkybių aprašymo [100]. Kadangi yra ženklų, kad atsakymas į šį klausimą galėtų būti naudingas prašymą dėl prejudicinio sprendimo pateikusiam teismui, vis tiek jį išnagrinėsiu.

127. Sutinku su dauguma pastabas pateikusių valstybių narių [101], kad atsakymas į šį klausimą iš esmės priklauso nuo to, ar pats sprendimas, kuriuo buvo padarytos pirmosios išvados dėl faktinių aplinkybių, tenkina KĮŠS 54 straipsnyje įtvirtinto *ne bis in idem* taikymo sąlygas. Šias sąlygas jau nagrinėjau analizuodama pirmuosius du klausimus; tad pasiremsiu savo išvadomis.

98 — 47 punktas (pažymėta mano).

99 — Sprendimas *Cement* (nurodytas šios išvados 23 išnašoje, 338 punktas).

100 — Žr. šios išvados 29–33 punktus. Tačiau tai visiškai atitinka Setúbal Baudžiamojo teismo ir Portugalijos aukščiausiojo teismo sprendimų tekstus; žr. šios išvados 33 punktą.

101 — Iš visų valstybių narių (išskyrus Prancūziją, kuri savo žodinėse pastabose nekomentavo trečiojo klausimo) pastabų matyti, kad atsakymas į trečiąjį klausimą priklauso nuo atsakymų į pirmuosius du klausimus.

128. Todėl siūlau atsakyti į trečiąjį klausimą taip, kad dabartinėje Europos Sąjungos teisės raidos stadijoje KĮŠS 54 straipsnis turi būti aiškinamas taip, kad kitoje valstybėje narėje priimtas sprendimas baudžiamojoje byloje dėl to, kad suėjo baudžiamojo persekiojimo senaties terminai, įpareigoja baudžiamuosius teismus kitoje valstybėje narėje tik tokiu atveju, jei a) sprendimas yra galutinis pagal nacionalinę teisę; b) byla kitoje valstybėje narėje buvo nagrinėjama iš esmės; c) faktinės aplinkybės ir kaltinamasis (kaltinamieji) sutampa abiejų teismų nagrinėjamose bylose.

Ketvirtasis klausimas

129. Nacionalinis teismas turi nustatyti, ar konkrečioje byloje šios sąlygos yra tenkinamos. Jei jos yra tenkinamos, tolesnis procesas to paties kaltinamojo (tų pačių kaltinamųjų) atžvilgiu dėl tų pačių faktinių aplinkybių negalimas ir nacionalinis teismas, išplėsdamas tyrimą, negali kvestionuoti jokių pirmojo sprendimo išvadų dėl faktinių aplinkybių [102].

130. Kita vertus, jei minėtos sąlygos netenkinamos, kitos valstybės narės baudžiamieji teismai gali pradėti naujus baudžiamuosius tyrimus, jei pagal nacionalinę baudžiamąją teisę tai yra jų uždavinys, siekiant nustatyti, ar buvo padarytas neteisėto importo nusikaltimas.

131. Ketvirtojo klausimo formuluotė leidžia manyti, kad Portugalijos Aukščiausiasis teismas jau pripažino, jog susijusios prekės *nebuvo* teisėtai įvežtos į Portugaliją, nors tokiai jos prasmei prieštarauja kitos nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą dalys [103]. Tačiau, atsižvelgdama į visą nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą turinį, kaip ir Komisija bei visos pastabas pateikusios valstybės narės, aš kitaip suformuluosiu šiuos klausimus, siekdama nacionaliniam teismui pateikti naudingą atsakymą.

132. Ketvirtąjį klausimą sudaro du atskiri klausimai.

102 — Turėčiau pabrėžti, kad siūlomas atsakymas neturėtų būti suprantamas kaip būtinai užkertantis kelią atnaujinti bylą pagal EŽTK Protokolo Nr. 7 4 straipsnio 2 dalį (pavyzdžiui, atsiradus įrodymų dėl naujų arba naujai paaiškėjusių faktinių aplinkybių). Kadangi šiame prašyme priimti prejudicinį sprendimą šis aspektas nėra nagrinėjamas, toliau jo nenagrinėsiu.

103 — Žr. šios išvados 29–33 punktus.

4 a klausimas

133. Savo ruožtu ketvirtojo klausimo pirmą dalį, susijusią su laisvoje apyvartoje esančių prekių sąvoka pagal EB 24 straipsnį, taip pat sudaro du elementai.

134. Pirmasis elementas susijęs su klausimu, ar vienos valstybės narės baudžiamojo teismo pripažinimas, kad neįrodyta, jog prekės įvežtos neteisėtai, suteikia susijusioms prekėms laisvoje apyvartoje esančių prekių statusą pagal EB 24 straipsnį ir yra privalomas kitų valstybių narių baudžiamiesiems teismams, nagrinėjantiems su tomis pačiomis prekėmis susijusias baudžiamąsias bylas.

135. Antrasis elementas vėlgi yra susijęs su tuo, ar galutinis baudžiamojo teismo sprendimas, kuriuo pripažįstama, kad toje valstybėje narėje suėjo baudžiamojo persekiojimo už neteisėtą įvežimą senaties terminas ir todėl bet koks tolimesnis baudžiamasis persekiojimas už neteisėtą importavimą šioje valstybėje narėje negalimas, yra privalomas visų kitų valstybių baudžiamiesiems teismams ir kompetentingoms valdžios institucijoms, kurios dėl to turi pripažinti, kad susijusios prekės išties yra laisvoje apyvartoje.

136. Analizuodama pirmuosius tris klausimus, jau nagrinėjau, nors ir bendrais bruožais, kriterijus, būtinus atsakyti į abu šiuos elementus.

137. Tačiau, siekdama pateikti naudingesnį atsakymą, manau, kad būtina atskirti, viena vertus, laisvoje apyvartoje esančių prekių *statusą pagal administracinę teisę* ir, kita vertus, *baudžiamąją atsakomybę*, kuri gali atsirasti dėl trečiųjų šalių kilmės prekių neteisėto įvežimo į Bendrijos teritoriją. Pirmąjį aspektą reglamentuoja Bendrijos teisė, o antrasis, atvirkščiai, patenka į nacionalinės baudžiamosios teisės sritį.

138. Pagal EB 24 straipsnį „iš trečiosios šalies įvežti gaminiai laikomi valstybėje narėje esančiais laisvoje apyvartoje, jei toje valstybėje yra atlikti importo formalumai ir sumokėti mokėtini muitai arba lygiaverčio poveikio privalomieji mokėjimai ir jei šiems gaminiams nebuvo taikytas visiškas arba dalinis atleidimas nuo tokių muitų ar mokesčių“.

139. Išsamesnes taisykles nustato Bendrijos muitinės kodeksas, nustatytas Tarybos reglamentu (EEB) Nr. 2913/92 [104] (toliau – Bendrijos muitinės kodeksas), ir Komisijos

104 — 1992 m. spalio 12 d. (OL L 1992, 302, p. 1).

reglamentas (EEB) Nr. 2454/93, išdėstantis Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2913/92, nustatančio Bendrijos muitinės kodeksą, įgyvendinimo nuostatas (toliau – Įgyvendinantis reglamentas) [105].

140. Pagal EB 24 straipsnį ir atitinkamas Bendrijos muitinės kodekso ir Įgyvendinančio reglamento nuostatas [106] laisvoje apyvartoje esančiomis prekėmis laikomos tos iš trečiųjų šalių įvežamos prekės, kurios buvo tinkamai įvežtos į vienos iš valstybių narių teritoriją pagal EB 24 straipsnio reikalavimus [107]. Kai iš trečiųjų šalių įvežtos prekės išleidžiamos į laisvą apyvartą, jos įgyja Bendrijos prekių statusą [108]. Išleidimas į laisvą apyvartą reiškia, kad „prekėms <...> atlikti kiti nustatytieji prekių importo formalumai ir kad prekės apmokestintos visais teisiškai privalomais sumokėti muitais“ [109]. Preziumuojama, kad Bendrijoje judančios prekės turi laisvoje apyvartoje esančių prekių statusą, kol neįrodyta priešingai [110].

141. Pagal taikytinas Bendrijos teisės nuostatas muitinės institucijos Teisingumo Teismo bylų praktikoje dėl proporcingumo principo ir laisvo prekių judėjimo [111] įtvirtintose ribose vis dar turi teisę patikrinti dokumentų, patvirtinančių prekių statusą, autentiškumą ir atlikti tyrimą, siekdamos užtikrinti, kad būtų laikomasi muitinės nuostatų [112]. Neteisėto prekių importo atveju arba neteisėtai į apyvartą išleistų prekių atveju Bendrijos muitinės kodeksas ir Įgyvendinantis reglamentas įtvirtina, kad dėl tokių prekių atsiranda muitinės skola, kurią atsakingas asmuo turi padengti [113].

142. Taigi, kai atlikti prekių importo formalumai ir kai prekės apmokestintos visais teisiškai privalomais sumokėti muitais, iš trečiųjų šalių įvežtos prekės įgyja prekių, esančių laisvoje apyvartoje, statusą ir visas teises, kylančias iš Bendrijos taisyklių. Nacionalinės valdžios institucijos šių taisyklių privalo laikytis. Kitų valstybių narių valdžios institucijos turi preziumuoti, kad nacionalinių muitinės institucijų pripažinimas, kad prekės yra laisvoje apyvartoje, galioja, kol neįrodyta priešingai. Jei taip atsitinka, turi būti padengta susidariusi skola muitinei. Tuomet pasibaigia Bendrijos muitinės teisės veikimo sritis.

105 — 1993 m. liepos 2 d. (OL L 253, 1993, p. 1). Šio reglamento konsoliduotą versiją galima rasti: http://europa.eu.int/eur-lex/en/consleg/pdf/1993/lt_1993R2454_do_001.pdf.

106 — Bendrijos muitinės kodekso 4 straipsnio 6 ir 7 dalys bei Įgyvendinančio reglamento 313 straipsnis.

107 — 1976 m. gruodžio 15 d. Sprendimas *Donckerwolcke ir Schau* (41/76, Rink. p. 1921) ir 1990 m. kovo 22 d. Sprendimas *Houben* (C-83/89, Rink. p. I-1161).

108 — Bendrijos muitinės kodekso 4 straipsnio 6 ir 7 dalys bei 79 straipsnis.

109 — Bendrijos muitinės kodekso 79 straipsnis.

110 — Įgyvendinančio reglamento 313 straipsnio 1 dalis.

111 — Dėl sąlygų, pagal EB 28 ir 30 straipsnius taikomų importo kontrolei ir patikrinimams nuo 1993 m., žr. P. Oliver kartu su M. Jarvis „Free Movement of Goods in the European Community“, 4-as leidimas, 2003, *Sweet & Maxwell*, 6.10, 7.04 ir 12.12–12.20.

112 — Bendrijos muitinės kodekso 250 straipsnis.

113 — Žr. VII antraštinės dalies „Skola muitinei“ 2 skyrių „Skolos muitinei atsiradimas“.

143. Taigi Bendrijos teisės nuostatos reglamentuoja tik su administracine teise susijusius neteisėto importo aspektus. Jomis nesiekiama suvienodinti nacionalinės baudžiamosios teisės požiūrio į muitų teisės pažeidimus. Valstybės narės išlaikė savo galias bausti už muitų teisės pažeidimus, pažeidžiant Bendrijos muitinės kodeksą [114], laikantis Teisingumo Teismo nustatytų sąlygų, ypač dėl proporcingumo. Todėl klausimas, ar neteisėtas importas (greta skolos muitinei pagal administracinę teisę) sudaro muitų teisės pažeidimą, dėl kurio kyla baudžiamoji atsakomybė, turi būti išnagrinėtas remiantis taikytina nacionaline baudžiamąja teise.

144. Akivaizdu, kad tokio nusikaltimo, kuris yra susijęs su klausimu, ar remiantis faktinėmis aplinkybėmis buvo neteisėtas įvežimas į Bendrijos teritoriją, elementus reglamentuoja atitinkamos Bendrijos teisės nuostatos. Tuo atžvilgiu Bendrijos teisės nuostatos iš tiesų turi reikšmės nustatant, ar pagal nacionalinę baudžiamąją teisę buvo įvykdytas muitų teisės pažeidimas. Ar konkrečiame baudžiamajame procese buvo prieita prie tokios išvados dėl faktų, priklauso nuo to, kaip ir kada šioje byloje buvo iškeltas senaties terminų klausimas.

145. Iš to išplaukia, kad, kaip jau minėjau atsakydama į trečiąjį klausimą, dabartinėje ES teisės raidos stadijoje, jei tenkinamos visos KĮŠS 54 straipsnyje įtvirtinto *ne bis in idem* principo taikymo sąlygos, draudžiamas tolesnis to paties kaltinamojo (tų pačių kaltinamųjų) baudžiamasis persekiojimas dėl tų pačių faktinių aplinkybių ir nacionalinis baudžiamasis teismas negali kvestionuoti jokių pirmojo sprendimo išvadų [115].

146. Tačiau, jei taip nėra, valstybių narių baudžiamųjų teismų nesaisto kitos valstybės narės baudžiamųjų teismų ankstesnės išvados.

147. Įvertinti, ar konkrečios prekės turi „Bendrijos prekių“ statusą arba ar jų importas į Bendrijos teritoriją sudaro muitų teisės pažeidimą, už kurį taikoma baudžiamoji atsakomybė, turi nacionalinis teismas, kuris, spręsdamas klausimą, ar prekės yra „laisvoje apyvartoje“, privalo taikyti susijusias Bendrijos teisės nuostatas (t. y. EB 28 straipsnį, Bendrijos muitinės kodeksą ir jį įgyvendinantį reglamentą), o dėl baudžiamosios

114 — Žr. ypač 1982 m. spalio 26 d. Sprendimą *Einberger* (240/81, Rink. p. 3699); taip pat žr. 1988 m. rugsėjo 20 d. Sprendimą *Kiwall* (252/87, Rink. p. 4753, 11 punktas).

115 — Akivaizdu, kad čia taikoma ta pati šios išvados 102 išnašoje padaryta išlyga dėl EŽTK Protokolo Nr. 7 4 straipsnio 2 dalies.

atsakomybės privalo taikyti atitinkamas nacionalinės teisės nuostatas dėl muitų teisės pažeidimų.

4 b klausimas

148. Antrąja klausimo dalimi iš esmės klausiama, ar siekiant taikyti KĮŠS 54 straipsnį, prekių įvežimas ir tolesnis jų pardavimas turi būti laikomi viena veika ar dviem atskiromis veikomis.

149. Teisingumo Teismas išaiškino „tos pačios veikos" sąvoką KĮŠS 54 straipsnio prasme sprendime *Van Esbroeck*. Jis pripažino, kad „tokiomis aplinkybėmis vienintelis tinkamas šios nuostatos taikymo kriterijus yra materialinių veikų identiškumo kriterijus, suprantamas kaip konkrečių neatskiriamai tarpusavyje susijusių veikų visuma [116]. Teisingumo Teismas pasiūlė, kad materialinės veikos būtų laikomos „tomis pačiomis veikomis", jei jos sudarytų „grupę faktinių aplinkybių, kurios yra neatskiriamai susijusios laike, erdvėje ir savo turiniu" [117].

116 — 36 punktas.

117 — 37 punktas.

150. *Van Esbroeck* bylos faktines aplinkybes (tų pačių vaistų eksportas ir importas iš vienos Susitariančiosios Valstybės į kitą) Teisingumo Teismas laikė *iš esmės* „tomis pačiomis veikomis" KĮŠS 54 straipsnio prasme [118]. Tačiau, kadangi nagrinėjant prašymą priimti prejudicinį sprendimą šis klausimas iškilo kaip klausimas dėl faktų, jį turėjo išspręsti nacionalinis teismas.

151. Ar prekių įvežimas ir pateikimas į rinką sudaro „materialinių faktinių aplinkybių identiškumą", suprantamą kaip „grupė faktinių aplinkybių, kurios yra neatskiriamai susijusios laike, erdvėje ir savo turiniu"?

152. Nemanau, kad būtinai yra taip. Neteisėto prekių įvežimo veika, suprantama kaip prekių importas į ES muitų teritoriją, nesumokant atitinkamų muito mokesčių arba netenkinant įpareigojimų dėl importo, *nebūtinai ar automatiškai apima taip pat* ir šių prekių pardavimo toje teritorijoje veiką. Pavyzdžiui, galima sumanyti neteisėtai įvežti prekes savo asmeniniam vartojimui, o tokiu atveju nėra jokio pardavimo. Panašiai įmanoma sumanyti, kad vienas asmuo prekes

118 — Ten pat. Iš tiesų prekės, kurios gabenamos per sieną, ta pačia veika yra eksportuojamos iš vienos valdžios institucijos teritorijos ir importuojamos į kitos valdžios institucijos teritoriją. Jei tokie veiksmai būtų laikomi sudarytais iš dviejų skirtingų veikų, tuomet, kaip teisingai pabrėžė generalinis advokatas D. Ruiz-Jarabo Colomer byloje *Van Esbroeck*, tai prieštarautų tikslams ir principams, pagrindžiantiems visus EB sutarties idealus dėl vidaus rinkos: žr. jo išvados byloje *Van Esbroeck*, nurodytos šios išvados 19 išnašoje, 52 punktą.

neteisėtai įveža, o vėliau kitas asmuo jas parduoda kitoje valstybėje narėje. Tokiu atveju būtų dvi skirtingos materialių faktinių aplinkybių grupės su dviem skirtingais asmenimis, dviem skirtingomis vietomis ir dviem skirtingais laikotarpiais.

153. Todėl man atrodo, kad neteisėtas tų pačių prekių importas ir pardavimas ne visada yra „grupė faktinių aplinkybių, kurios yra neatskiriamai susijusios laike, erdvėje ir savo turiniu". Taigi tai nebūtinai yra „tos pačios veikos" KĮŠS 54 straipsnio prasme, kaip Teisingumo Teismas išaiškino sprendime *Van Esbroeck*. Arba, vartojant prašymą dėl prejudicinio sprendimo pateikusio teismo formuluotę – neteisėtai importuotų prekių pardavimas nebūtinai yra neatskiriama importo operacijos dalis.

154. Žinoma, gali būti aplinkybių, kuriomis neteisėtas importas ir tolesnis kontrabanda įvežtų prekių pardavimas iš tiesų yra taip neatskiriamai susiję [119], kad galėtų būti laikomi tomis pačiomis faktinėmis aplinkybėmis *Van Esbroeck* prasme. Tai nuspręsti turi nacionalinis teismas.

119 — Pavyzdžiui, kai importuotojas jau sutiko parduoti arba parduoda iškart po neteisėto prekių importo.

155. Dabar noréčiau atkreipti dėmesį į požiūrių skirtumą sprendimuose *Van Esbroeck* ir *Cement*. Sprendime *Cement* dėl *ne bis in idem*, kaip pagrindinio Bendrijos teisės principo, taikymo konkurencijos teisės srityje Teisingumo Teismas įtvirtino „trigubą sąlygą" dėl „faktinių aplinkybių identiškumo, pažeidėjo tapatumo ir saugomo teisinio intereso vieningumo" [120]. *Van Esbroeck* Teisingumo Teismas aiškiai konstatavo priešingai, kad „saugomo teisinio intereso vieningumas" *nėra* sąlyga pagal KĮŠS 54 straipsnį. Pakanka materialinių faktinių aplinkybių identiškumo.

156. Pripažįstant (kaip aš pripažįstu) [121], kad būtų logiška, jei nebūtų esminių skirtumų *ne bis in idem* principą taikant pagal KĮŠS 54 straipsnį arba kaip pagrindinį Bendrijos teisės principą, būtina suderinti šias dvi bylas.

157. Man atrodo, kad atskiriantis elementas yra tai, jog sprendime *Cement* Teisingumo Teismas taikė *ne bis in idem* Bendrijos

120 — Sprendimas *Cement* (nurodytas šios išvados 23 išnašoje, 338 punktas). Taip pat žr. 1987 m. lapkričio 18 d. Sprendimą *Maizena* (137/85, Rink. p. 4587), kuriame Teisingumo Teismas netaikė *ne bis in idem* principo, nes dviem Bendrijos teisės nuostatomis (nurodančiomis ieškovams nacionalinėje byloje pateikti dvi garantijas dėl tos pačios eksporto garantijos) buvo siekiama skirtingų tikslų. Taigi Teisingumo Teismas netiesiogiai pritaikė saugomo teisinio intereso vieningumo kriterijų kaip *ne bis in idem* būtinąją sąlygą. Žr. tame pačiame kontekste 2005 m. liepos 12 d. Sprendimą *Komisija prieš Prancūziją* (C-304/02, Rink. p. I-6263, 84 punktą), taip pat šios išvados 49 išnašoje nurodytą teismų praktiką.

121 — Žr. šios išvados 101–103 punktus.

institucijų įgaliojimams bausti įmones pagal EB konkurencijos teisės nuostatas – t. y. išimtinai supranacionaliniame kontekste ir *vienoje* teisinėje sistemoje, reglamentuojamoje *vienodomis* taisyklėmis. Tokiomis aplinkybėmis saugomas teisinis interesas pagal apibrėžimą jau yra įtvirtintas EB konkurencijos teisės nuostatose; jis yra vienas visoje Bendrijoje ir visur vienodas. Todėl būtų pagrįsta, jog Teisingumo Teismas reikalautų, kad „unitariniame" kontekste kaip viena iš *ne bis in idem* principo taikymo sąlygų turėtų būti „saugomo teisinio intereso vieningumas".

158. Atvirkščiai, KĮŠS 54 straipsnyje įtvirtinta n*e bis in idem* principo išraiška akivaizdžiai *nėra* skirta taikyti vienoje vientisoje teisinėje sistemoje. Greičiau ja siekiama reglamentuoti tam tikrus valstybių narių bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose aspektus Šengeno susitarimo pagrindu. Šiame kontekste galima tikėtis, kad skirtingos nacionalinės teisinės sistemos, pasitelkdamos baudžiamąją teisę, saugo labai skirtingus teisinius interesus. Kaip *Van Esbroeck* byloje pažymėjo ir generalinis advokatas [122], ir Teisingumo Teismas [123], reikalauti „teisinio intereso vieningumo" tam, kad būtų taikomas KĮŠS 54 straipsnyje įtvirtintas *ne bis in idem* principas, reikštų šio principo turinio ir jo veiksmingumo, siekiant skatinti laisvą asmenų judėjimą, paneigimą.

159. Galiausiai svarbu pažymėti, kad požiūrių skirtumas sprendimuose *Cement* ir *Van Esbroeck* gali būti pakankamai svarbus apibrėžiant KĮŠS 54 straipsnio taikymo sritį. Taigi, remiantis plačiu požiūriu, kurio laikomasi sprendime *Van Esbroeck*, jei nacionaliniame baudžiamajame procese asmuo buvo kaltinamas keliais nusikaltimais, kylančiais iš tų pačių faktinių santykių, galutinio išteisinimo dėl vieno iš kaltinimų pakanka, kad būtų taikomas *ne bis in idem* pagal KĮŠS 54 straipsnį [124].

122 — Generalinio advokato D. Ruiz-Jarabo Colomer išvados byloje *Van Esbroeck*, nurodytoje šios išvados 19 išnašoje, 45–48 punktai. Kaip jau minėjau (žr. šios išvados 67 punktą), Europos žmogaus teisių teismo praktika nėra nuosekli dėl to, ar saugomo teisinio intereso vieningumas yra *ne bis in idem* išankstinė sąlyga, ar pakanka vien materialinių faktinių aplinkybių identiškumo.

123 — Žr. 56 punktą.

124 — Pavyzdžiui, tarkime, kad atsakovas kaltinamas trimis nusikaltimais dėl tų pačių faktinių aplinkybių. Kompetentingas nacionalinis teismas nutartimi, nenagrinėdamas bylos iš esmės, pripažįsta, kad dviem atvejais yra suėjęs baudžiamojo persekiojimo senaties terminas. Po teismo jis išteisina kaltinamąjį dėl trečiojo kaltinimo galutiniu sprendimu, nes nepakanka įrodymų kaltinimui pagrįsti. Taikant *Van Esbroeck*, tik materialinių faktų identiškumo ir kaltinamojo pakanka, ir „saugomo teisinio intereso vieningumo" nereikia. Vėliau kaltinamasis gali remtis KĮŠS 54 straipsnyje įtvirtintu *ne bis in idem* net ir dėl dviejų pirmųjų kaltinimų.

Išvada

160. Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, manau, kad Teisingumo Teismas turėtų į *Audiencia Provincial de Málaga* pateiktus klausimus atsakyti taip:

1. Dabartinėje Europos Sąjungos teisės raidos stadijoje Konvencijos dėl Šengeno susitarimo įgyvendinimo 54 straipsnis turi būti aiškinamas taip, kad kitoje valstybėje narėje priimtas sprendimas baudžiamojoje byloje dėl to, kad suėjo baudžiamojo persekiojimo senaties terminai, įpareigoja nacionalinį teismą tik tokiu atveju, jei a) sprendimas yra galutinis pagal nacionalinę teisę; b) byla kitoje valstybėje narėje buvo nagrinėjama iš esmės; c) faktinės aplinkybės ir kaltinamasis (kaltinamieji) sutampa abiejų teismų nagrinėjamose bylose. Nacionalinis teismas turi nustatyti, ar konkrečioje byloje šios sąlygos yra tenkinamos. Jei jos tenkinamos, tolesnis procesas to paties kaltinamojo (tų pačių kaltinamųjų) atžvilgiu dėl tų pačių materialinių faktinių aplinkybių negalimas.

2. Kadangi Konvencijos dėl Šengeno susitarimo įgyvendinimo 54 straipsnis taikomas tik tiems patiems kaltinamiesiems, jis nedraudžia persekioti vienoje valstybėje narėje asmenų todėl, kad kitoje valstybėje narėje baudžiamasis procesas dėl tų pačių faktinių aplinkybių, tačiau susijęs su kitais asmenimis, buvo nutrauktas, nes suėjo baudžiamojo persekiojimo dėl tariamo nusikaltimo senaties terminai.

3. Dabartinėje Europos Sąjungos teisės raidos stadijoje Konvencijos dėl Šengeno susitarimo įgyvendinimo 54 straipsnis turi būti aiškinamas taip, kad kitoje valstybėje narėje priimtas sprendimas baudžiamojoje byloje dėl to, kad suėjo baudžiamojo persekiojimo senaties terminai, įpareigoja baudžiamuosius teismus

kitoje valstybėje narėje tik tokiu atveju, jei a) sprendimas yra galutinis pagal nacionalinę teisę; b) byla kitoje valstybėje narėje buvo nagrinėjama iš esmės; c) faktinės aplinkybės ir kaltinamasis (kaltinamieji) sutampa abiejų teismų nagrinėjamose bylose. Nacionalinis teismas turi nustatyti, ar konkrečioje byloje šios sąlygos yra tenkinamos. Jei jos yra tenkinamos, tolesnis procesas to paties kaltinamojo (tų pačių kaltinamųjų) atžvilgiu dėl tų pačių materialinių faktinių aplinkybių negalimas ir nacionalinis teismas, išplėsdamas tyrimą, negali kvestionuoti jokių pirmojo sprendimo išvadų dėl faktinių aplinkybių.

4. a) Atsakymas į 3 klausimą yra taikomas neatsižvelgiant į tai, ar baudžiamasis teismas pirmojoje valstybėje narėje pripažino, kad faktinės aplinkybės, kuriomis remiamasi, nebuvo įrodytos, arba pripažino, kad suėjo nagrinėjimo (-ų) nusikaltimo (-ų) baudžiamojo persekiojimo senaties terminai pagal nacionalinę baudžiamąją teisę.

4. b) Neteisėtas prekių importas ir tolesnis pardavimas nėra „tos pačios veikos“ Konvencijos dėl Šengeno susitarimo įgyvendinimo 54 straipsnio prasme, nebent jos yra neatskiriamai tarpusavyje susijusios laike, erdvėje ir savo turiniu. Nacionalinis teismas turi nustatyti, ar konkrečioje byloje šios sąlygos yra tenkinamos.